

16+

Мін

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 11 (5272) 22 сакавіка 2024 г.

ISSN 0024-4686

Падсумаванне —
і рух
наперад
стар. 5

Святло
туркменскага
слова
стар. 6—9

Казачнік
руской
музыкі
стар. 15

Голас з касмічных вышынь

Беларусы! Сябры! Ганаруся,
Што Радзіма сягнула да зор:
Грамадзянка маёй Беларусі
Аклікае касмічны прастор.

Слухай блізкі наш свет і далёкі
Працавітай краіны дачку.
Наш палёт міралюбны, высокі,
Эпахальны на нашым вяку.

Слухай голас яе на прасторах:
«Мы заўсёды за дружбу былі!
Патушыце варожасці порах,
Ваяўнічыя людзі зямлі!»

Мы з вышынь заклікаем да працы,
Да стваральнасці, згоды, добра!
Дзеля звонкага, светлага і часця
Нам раззброіць планету пара!»

Дзве сястры Беларусь і Расія
Абвешчаюць з касмічных вышынь:
Мір і праца — вось мэты святыя!
І няма найвышэйшых святынь!

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Фота Віктара Іванчыкава.

Экіпаж карабля «Саюз МС-25»: Алег Навіцкі, Марына Васілеўская, Трэйс Дайсан.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў суайчыннікаў з Днём Канстытуцыі. «Прыняты 30 гадоў таму і ўдасканалены на рэферэндумах воляй большасці беларусаў Асноўны Закон шмат у чым вызначае ход нашай гісторыі. Дзякуючы Канстытуцыі створаны ключавыя інстытуты дзяржаўнай улады, гарантаваны правы і свабоды грамадзян, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — Сімвалічна, што ў гэтым годзе ўпершыню ў канстытуцыйным статусе пачне сваю работу Усебеларускі народны сход. Выступішы ў новай ролі, вышэйшы прадстаўнічы орган народаўладдзя стане яшчэ адной магутнай апорай нашай дзяржаўнасці».

Спачуванне. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка накіраваў спачуванне родным і блізім народнага артыста РСФСР Аляксандра Шырвінта. «Ён прайшоў доўгі жыццёвы і прафесійны шлях, рэалізаваў сябе як таленавіты акцёр і рэжысёр. Яго ўнікальны творчы дар, самабытны і шматгранны талент дарылі цяпло і станоўчыя эмоцыі адданым паклоннікам. Аляксандр Анатольевіч быў і застанецца яркай асобай нашай эпохі», — гаворыцца ў спачуванні.

• Не стала народнай артысткі Беларусі Ніны Давыдзенка. Кіраўнік дзяржавы накіраваў спачуванне яе родным і блізім. «Свой лёс яна звязала з нацыянальным харэаграфічным мастацтвам. На славу і сцэне Вялікага тэатра Беларусі артысткай створаны незабыўныя вобразы, якія пакарылі публіку глыбінёй і сілай характару. Яе педагагічная дзейнасць дапамагла некалькім пакаленням артыстаў рэалізаваць свой талент на карысць беларускай культуры. Светлая памяць аб ёй назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

Афіцыйна. Прэзідэнтам Беларусі падпісаны Указ № 96 «Аб Нацыянальным цэнтры заканадаўства і прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь». Дакумент прадугледжвае рэарганізацыю Нацыянальнага цэнтры заканадаўства і прававых даследаванняў і Нацыянальнага цэнтры прававой інфармацыі шляхам зліцця і ўтварэння на іх базе адзінага цэнтры, падначаленага Кіраўніку дзяржавы. Гэта дасць магчымасць аб'яднаць кадравы, навуковы і тэхналагічны патэнцыял раней дзеючых структур, выключыць дубліруючыя функцыі і павысіць эфектыўнасць дзейнасці па адпаведных кірунках прававой работы. Між тым цэнтр надзяляецца двума новымі паўнамоцтвамі, такімі як распрацоўка найбольш важных прававых актаў з прымяненнем пакетнага прынцыпу і правядзенне па даручэнні Кіраўніка дзяржавы або Адміністрацыі Прэзідэнта дадатковай незалежнай экспертызы ўсіх відаў прававых актаў.

Канферэнцыя. Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі запрашае прыняць удзел у Міжнароднай навуковай канферэнцыі «“Высокія арбіты грамадзянскасці”: гісторыя, лёс, асобы: да 80-годдзя члена-карэспандэнта НАН Беларусі С. С. Лаўшука». Мерапрыемства адбудзецца 30—31 ліпеня. Заяўкі на ўдзел і тэксты дакладаў трэба даслаць да 30 чэрвеня на электронны адрас addzel.xx.xxi.st@gmail.com. Сярод тэм, што плануюць абмеркаваць, — гісторыя, актуальны стан і перспектывы развіцця беларускай драматургіі, айчынная літаратуразнаўства ў духоўным і сацыякультурным кантэксце XX — пачатку XXI стагоддзя, вектары навуковага даследавання нацыянальнай літаратурнай класікі.

Прэм'ера. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага рыхтуе спектакль «Маскарад» па матывах аднайменнага твора Міхаіла Лермантава. Як паведамілі ў тэатры, прэм'ера новай пастаноўкі класікі запланавана 5 красавіка. Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступае Дэвід Разумаў. У спектаклі заняты Андрэй Сенькін, Алена Стацэнка, Кірыл Нікіцін, Віталіна Бідзюк, Аляксей Качан, Павел Еўтушэнка да іншых акцёраў, у тым ліку студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Фестываль. XI Рэспубліканскі фестываль-конкурс дзіцячага мастацтва «Львяня» будзе праходзіць з 23 да 29 сакавіка ў Лідзе, інфармуе БелТА. Конкурс, які падтрымлівае Міністэрства культуры, арганізоўваюць упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама, Лідскі райвыканкам, Беларускі саюз музычных дзеячаў, Беларуская асацыяцыя духавых аркестраў і ансамбляў. «Да нас прыедуць юныя музыканты і спевакі з усіх рэгіёнаў краіны, якія будуць спаборнічаць у выканальніцкім майстэрстве ў 33 намінацыях, — расказала дырэктар Лідскай дзіцячай школы мастацтваў Алена Спірына. — Гэта хары, аркестры, ансамблі, салісты, якія выступаюць у самых розных жанрах: ад класічнага, народнага да эстраднага. Усе яны папярэдне прайшлі адборачныя туры ў сябе ў рэгіёнах, таму на лідскай сцэне выступаць толькі найлепшыя творчыя хлопчыкі і дзяўчынкі, якія падаюць вялікія надзеі».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчыя актыўнасці

У Доме літаратара адбылося чарговае пасяджэнне Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Гэтым разам пасля традыцыйнага прыёму ў шэрагі творчай арганізацыі аб выніках XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу расказаў запрошаны госць — старшыня Савета арганізатараў кніжных выставак і кірмашоў у дзяржавах — удзельніках СНД, генеральны дырэктар ТАА «Мак-бел» Дзмітрый Макараў. Ён адзначыў высокі ўзровень падрыхтоўкі

і актыўнасць пісьменнікаў, а таксама ўручыў дыпломы за ўдзел у арганізацыі выстаўкі-кірмашу Алесю Карлюкевічу, Алене Стэльмах і Анатолію Матвіенку.

Вынікі Дэкады рускай кнігі ў Беларусі, якая праходзіла на розных пляцоўках па ўсёй краіне, падвяла першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах.

Важным крокам да актывізацыі дзейнасці аўтараў, якія пішуць творы для пастаноўкі на тэатральнай сцэне, сталі выбары старшыні секцыі драматургіі: узначальваць яе

цяпер будзе вядомая пісьменніца Таццяна Сівец.

Аб рабоце яшчэ адной секцыі творчай арганізацыі — крытыкі — распавёў яе старшыня Валерый Максімовіч. У найбліжэйшых планах — арганізацыя і правядзенне ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі навуковай канферэнцыі, прысвечанай 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Абмяркоўваліся і іншыя пытанні, якія тычацца дзейнасці Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

прыняты ў СПБ

Аляксандр Аляксандравіч БЫЧКОЎСКІ. Нарадзіўся ў 1975 годзе ў г. Беразіно Мінскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Член Беларускага саюза журналістаў, працуе загадчыкам аддзела пісьмаў і сацыяльных праблем рэдакцыі раённай газеты «Бярэзінская панарама». Аўтар шматлікіх публікацый у рэспубліканскім перыядычным друку, кніг прозы «Горад за 101-м кіламетрам», «Ацалелы, або Вясёлыя хаўтуры».

Лізавета Канстанцінаўна БЫЧЫКАВА (Саевіч). Нарадзілася ў 2002 годзе ў в. Бараўляны Мінскай вобласці. Скончыла Мінскі гарадскі педагагічны каледж, цяпер — студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аўтар кніг «Из летописи ратной доблести», «Топонимы Беловежской пуши», «Мой скаб — непаўторная маці Радзіма», «Казкі Белавежскага лесу» і інш.

стасункі

Гонар для любога выдавецтва

Кітайскі камуністычны лідар Маа Цзэдун (1893—1976) пакінуў свой след і ў мастацкай, паэтычнай творчасці. Пра гэта ішла размова і на перамовах беларускіх кнігавыдаўцоў з кітайскімі калегамі. Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч на пляцоўцы XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу правёў сустрэчу з дэлегацыяй пекінскага выдавецтва «Замежная літаратура».

— Мы не ўпершыню абмяркоўваем з Выдавецкім домам «Звязда» кітайска-беларускія кнігавыдавецкія ініцыятывы, — зазначыла намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Замежная літаратура» Дзін Чжыма. — Цяпер хацелі б выйсці на рэалізацыю грунтоўнага праекта па выданню кнігі паэзіі заснавальніка КНР Маа Цзэдуна на беларускай і адначасова англійскай, кітайскай і рускай мовах. Мы ведаем, што вакол вашага выдавецтва групуецца добры актыў сучасных перакладчыкаў мастацкай літаратуры.

— Сапраўды, яшчэ ў 2012 годзе мы выдалі анталогію кітайскай паэзіі на беларускай мове «Пад крыламі дракона: сто паэтаў Кітая». Пасля

распрацавалі серыю паэтычных зборнікаў кітайскіх аўтараў — «Светлыя знакі: паэты Кітая», — падкрэсліў Алесь Карлюкевіч.

Вершы Маа Цзэдуна раней перакладалі на беларускую мову — і ў 1950-я гады, і ўжо ў XXI стагоддзі. У 2017 годзе была публікацыя падборкі ў часопісе «Полымя». Перакладчык — Мікола Мятліцкі. Пасля гэтых перакладаў Мікалай Міхайлавіч змясціў у сваёй аўтарскай анталогіі перакладаў «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: 100 паэтаў Кітая XX стагоддзя».

Падчас беларуска-кітайскіх выдавецкіх перамоў ішла размова і пра перспектывы азнаямлення беларускага чытача з чатырма класічнымі

кітайскімі раманамі: «Сон у Чырвоным цераме», «Трохцарства», «Пада-рожа на Захад» і «Рачныя затокі». А. Карлюкевіч нагадаў, што першыя два з гэтых раманаў — «Сон у Чырвоным цераме» і «Трохцарства» — на рускую мову пераклаў ураджэнец Беларусі Уладзімір Панасюк. Кітайскія калегі заўважылі, што добра ведаюць яго не толькі як літаратуразнаўцу і перакладчыка мастацкай літаратуры, але і як аўтара «Вялікага кітайска-рускага слоўніка» (гэтую працу наш суайчыннік здзейсніў у супрацоўніцтве з Уладзімірам Фёдаравічам Суханавым). Днямі было 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Панасюка. У Маскве жыве яго дачка — Наталля Уладзіміраўна. Шырокая, аб'ёмная праца над пераўвасабленнем кітайскіх класічных раманаў на беларускую мову — праект, які можа прынесці гонар любому выдавецтву. Такія справы не рэалізуююцца ў адначасе, а, магчыма, патрабуюць удзелу некалькіх перакладчыкаў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Працяг традыцыі

На XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы наведвальнікі, удзельнікі свята кнігі маглі пазнаёміцца з трэцім, сакавіцкім, нумарам расійскага літаратурна-мастацкага часопіса «Москва». Выпуск прысвечаны беларускай літаратуры.

Адкрываецца нумар «Паэмай праявар і каліну» Уладзіміра Караткевіча. Перакладчыкам выступае галоўны рэдактар часопіса «Москва» — паэт і празаік Уладзіслаў Арцёмаў, які, дарэчы, нарадзіўся ў Беларусі. З апавяданнем «Усё будзе добра» ў часопісе друкуецца Мікалай Захаранка.

Асобна вылучаецца публікацыя Валерыя Грышкаўца, якога добра ведаюць чытачы «тоўстых» расійскіх літаратурна-мастацкіх выданняў, —

«Сыходзячы, застаюся... Аўтабіяграфічны раман у форме дзённіка». Змешчана ў «Москве» і падборка апавяданняў Валянціны Кадзетавай у яе ўласных перакладах на рускую мову. Вершы Алеся Бадака для расійскага выдання пераклала Таццяна Лейко.

Несумненна, даспадобы расійскаму чытачу прыйдуцца проза добра вядомых літаратараў Алены Паповай, Міхаіла Шэлехава, Наталлі

Касцючэнкі, Максіма Іванова, а таксама вершы Георгія Кісялёва (нарадзіўся на Валагодчыне; з 1983 года да самай сваёй смерці ў 2021 годзе жыў у Ваўкавыску, на Гродзеншчыне; быў сталым аўтарам часопіса «Нёман» як паэт, крытык, перакладчык). Нельга не адзначыць сярод іншых публікацый і артыкул вядомага палітолага, дэпутата Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Вадзіма Гігіна «Беларуская руская мова».

Летась часопіс «Москва» двойчы звяртаўся да беларускай літаратуры — у сёмым і восьмым нумарах. Будзем спадзявацца, што традыцыя прадоўжыцца. І «Москва», як некалі «Наш сучасны» пачне сістэмна, штогод рыхтаваць «беларускія выпускі».

Сяргей ШЫЧКО

Як слова адгукнецца...

Традыцыйна ў рамках Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу прайшоў сімпозіум «Пісьменнік і час», дзе разам з літаратарамі сабраліся прадстаўнікі выдавецтваў, палітыкі, філосафы, сацыёлагі. Сёлета для абмеркавання была прапанавана тэма «Партнёрства ў імя будучыні». З 2015 года сімпозіум з'яўляецца пляцоўкай, дзе разглядаюцца пытанні, звязаныя з літаратурным працэсам і развіццём культуры наогул, уздымаюцца актуальныя праблемы, а галоўнае — ідзе пошук сэнсаў і кірункаў для далейшага развіцця.

— Вынік ад мазгавой дзейнасці — гэта не тое, што можна вымяраць у кілаграмах, літрах, тонах ці нейкіх дасягненнях, якія больш характэрныя для рэальнага сектара эканомікі, — перад пачаткам мерапрыемства заўважыў на сустрэчы з журналістамі міністр інфармацыі Уладзімір Пярцоў. — Гэта мазгавы штурм з людзьмі вельмі эрудзіраванымі, якіх па праве лічаць лідарамі меркаванняў, з вялікім жыццёвым багажом, крэатыўным мысленнем, з шырокімі сувязямі ў розных краінах. Менавіта такія людзі здольныя крытычна ацаніць працэсы, якія адбываюцца, і знайсці падыходы да вырашэння той ці іншай праблемы.

Сярод пытанняў, якія датычацца будучыні літаратуры, — як зрабіць яе больш запатрабаванай у моладзі, як праз кнігу даносіць гісторыю, як прывіваць добрыя густы чытачам і дзе баланс паміж так званай лёгкай кнігай і той, што даносіць сапраўдны каштоўнасці, працягвае традыцыю, закладзеную класікамі.

Новы выклік часу — штучны інтэлект. Тэхналогіі хутка развіваюцца, і часам творы, напісаныя машынай, ужо цяжка адрозніць ад аўтарскіх. Сёння такім чынам ствараюцца нават кнігі на гістарычную тэматыку, бо праграмы здольны «пераварыць» вялікую

пісьменніка ў наш час патрабуюцца ўжо большая канцэнтрацыя на творчасці. Наогул, сёння літаратарам трэба ўлічваць розныя працэсы, якія звязаны з развіццём тэхналогій:

— Ніколі людзі так шмат не пісалі. Сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі паглыбілі нас у свет бясконцага пісьма. Высветлілася, што межы паміж пісьменнікам і непісьменнікам размываюцца. Адкрыце любую сацсетку — і вы можаце прачытаць гісторыі, напісаныя звычайнымі людзьмі, часта цудоўныя, з выдатным гумарам. Яшчэ адна праблема звязана з перанасычанасцю інфармацыяй не толькі дрэннай, але і добрай. Гэты сучасны інфармацыйны камунікацыйны свет нас хутчэй раз'ядноўвае, чым наадварот, і літаратура як мастацтва з роляй інтэграцыі можа часам не спраўляцца. Нам трэба задумацца, як трансфармаваць камунікацыю, аднавіць страчаную іерархію і правесці свайго роду рэнесанс прафесійнай літаратуры.

Сваімі думкамі наконт таго, як далей будзе развівацца свет, падзяліўся іранскі вучоны, дыпламат, доктар палітычных навук Санаі Мехдзі. У суаўтарстве з Андрэем Быстрыцкім ён напісаў кнігу «Размова пра будучыню, якой пакуль няма». Гэтая кніга прэзентавалася на XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы. У ёй разглядаецца, як у будучыні могуць развівацца розныя сферы, не толькі палітычная і эканамічная, але нават і тыя, што звязаны з развіццём тэхналогій, пакараннем космасу, інстытутам сям'і. Ужо сёння важна пралічыць, як глабалізацыя можа змяняць свет, якім будзе светарадак і як трэба наладжваць міжнародныя адносіны, каб яны забяспечвалі мір і бяспеку.

У сучасным свеце, які пастаянна мяняецца, адназначна ўзрастае роля рэгіянальнага супрацоўніцтва.

Рэктар Санкт-Пецярбургскага гуманітарнага ўніверсітэта прафсаюзаў акадэмік Аляксандр Запясочкі расправёў, што вучоныя гуманітарыя сваяе прагнозы наконт будучыні робяць на аснове аналізу працэсаў, якія адбываюцца ў культуры, эканоміцы, палітыцы ды іншых сферах. На яго думку, штучны інтэлект — адзін з небяспечных сімптомаў, звязаных са знікненнем інтэлектуалаў, філосафаў, мысляроў. У пачатку XX стагоддзя, і нават у 50-я гады, у Еўропе яшчэ былі заўважнымі такія асобы. Здавалася, калі краіны дасягнулі пэўнага дабрабыту, сталі даступнымі медыцына і адукацыя, што вось яны, тыя магчымасці, каб будаваць ідэальны свет з высокай культурай і духоўнасцю. Замест гэтага пачала распаўсюджвацца масавая культура, культ матэрыяльнага спажывання, калі нормай стала кожны сезон набыць новае адзенне, каб праз кароткі час яе выкінуць, і рабіць тэхніку, якую трэба абнаўляць кожны год, што ў выніку вядзе да спусташэння рэсурсаў планеты і дэфармацыі духоўнага свету чалавека. Таму сёння ўзрастае роля пісьменнікаў, якія павінны абараняць сапраўдныя культурныя каштоўнасці.

Сёння, калі кнігі выходзяць невялікімі тыражамі, іх аўтаматычна могуць занесці ў шэраг «слабых», «нецікавых». Часта ў папрок прыводзіцца параўнанне

з тыражамі, якія былі ў савецкія часы. Але ніхто не ўлічвае, што ў 60-я гады, калі пасля вайны ўзрос дабрабыт насельніцтва, узнікла мода на кнігі і ў той жа час адчуваўся іх дэфіцыт. Сёння кніжны рынак насычаны вялікай колькасцю кніжнай прадукцыі. Рука недасведчанага чытача часта цягнецца да лёгкай літаратуры. Але, як заўважыў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь Бадак, сур'ёзная літаратура, прайграючы бульварнаму чытву ў папулярнасці, ад гэтага не стала горшай, не адмовілася ад галоўных функцый, якія павінна выконваць. Час пакажа, што і праз 30—40 гадоў сур'ёзныя кнігі (няхай і невялікімі тыражамі) будуць перадавацца ў адрозненне ад тых, што сёння раскупляюцца.

Асі Мустафа Доха, пісьменніца, публіцыстка, дэпутат парламента Егіпта, заўважыла, што літаратура мяняе свет і аб'ядноўвае людзей. Яна згадала, што менавіта кнігі паўплывалі на яе выбар, у якой краіне атрымліваць адукацыю. Творы Асі Мустафы Дохі перакладзены на многія мовы, а пісьменніцкая прафесія, дзякуючы якой яна шмат падарожнічае, удзельнічае ў міжнародных выстаўках, дазволіла ўбачыць, што людзі ў розных краінах яшчэ мала ведаюць адзін пра аднаго. Гэта яна бычыць нават падчас сустрэч з чытачамі.

— Я лічу, што кожны персанаж — гэта носбіт культуры, рэлігіі, на яго ўплываюць палітыка і сацыяльныя ўмовы. На аснове кампеліцыі ўсяго гэтага складаецца яго жыццё, ён прымае пэўныя рашэнні. Так, апошнія 150 гадоў актыўна развіваецца сістэма адукацыі, але як людзі жылі да гэтага? Егіпет — старажытная цывілізацыя, і кожны чалавек нясе ў сабе розум, веды, вопыт, якія перадаюцца наступнаму пакаленню нават без пасярэдніцтва школ. Такім чынам, нават мастацкая літаратура дапамагае пазнаць гісторыю, культуру і менталітэт народаў. Каб не было стэрэатыпнага раздзялення, небяспечнага для міру, літаратура павінна развівацца, — заўважыла Асі Мустафа Доха.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар-галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч звярнуў увагу ўдзельнікаў сімпозіума на тое, што ў апошнія гады вялікую ролю пачала адыгрываць публіцыстыка:

— Сёння аўтары не адмаўляюцца ад таго, каб выразна, часам прамалінейна выказаць сваю ацэнку часу. Гэта адказ на тое, што адбываецца ў грамадстве, не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Адна з прэмій Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва ўручана Уладзіміру Ліхадзедаву за гісторыка-асветніцкі праект «Бацькаўшчына», серыю аўтарскіх кніг-альбомаў, дзе з дапамогай візуалізацыі, старых паштовак аўтар выказаў сваю грамадзянскую пазіцыю. Высокая ўзнагарода сведчыць пра тое, што яго працы дадзена публіцыстычная і палітычная ацэнка.

Творы аўтараў-публіцыстаў, многія з якіх, дарэчы, з'яўляюцца членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі, былі прадстаўлены на стэндах Мінскай кніжнай выстаўкі. Галоўнай жа ўзнагародай сучаснаму аўтару, на думку Алеся Карлюкевіча, будзе тое, як яго творчасць паўплывае на будучыню, калі ён пабачыць, што яго слова адгукнецца ў заўтрашнім дні, калі дзякуючы яму будуць захаваны мір, духоўнасць і мараль.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ
Фота Кастуся ДРОБАВА

колькасць інфармацыі, якая ёсць у вольным доступе. Пры жаданні можна «папрасіць» штучны інтэлект уплесці ў тэкст любыя факты (як сапраўдныя, так і прыдуманія), даць заданне зрабіць розныя развязкі, пачынаць кожны абзац з адной літары. Натуральна, ніякаму пісьменніку і нават групе аўтараў, якія працуюць над адной кнігай, не паспець за сучаснымі тэхналогіямі.

Многія з удзельнікаў сімпозіума выказалі меркаванне, што штучны інтэлект не зможа замяніць чалавека. Ва ўсялякім разе, пакуль не атрымае доступ да шматлікіх крыніц, у якіх перададзены здабыткі, назіранні, вопыт чалавецтва. А для гэтага трэба адсканаваць усё: ад старажытных рукапісаў да кніг і часопісаў, што пабачылі свет за апошнія стагоддзі.

Дзяржсакратар Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Мезенцаў заўважыў, што пісьменнікі ўсё бачаць іначай, і менавіта праз іх адзнакі і пачуцці людзі пазнаюць свет. Ніякі гаджэт не зможа замяніць такія фундаментальныя рэчы як сапраўдная літаратура і традыцыйная папяровая кніга. Адзін з прыхрытэтаў Саюзнай дзяржавы — падтрымка і пашырэнне маштабаў гуманітарнага супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Расіяй. Сярод праектаў, якія рэалізуюцца з гэтай мэтай, — «Бібліятэка Саюзнай дзяржавы», дзе праз кнігі раскрываюцца старонкі сумеснай гісторыі. У рамках яго сёлета пабачаць свет выданні, прысвечаныя Францыску Скарыну, Сімяону Полацкаму, Дзмітрыю Мендзялееву, Івану Фёдараву. Асобная кніга расказвае пра асваенне космасу. Запланавана прэзентацыя выдання, прысвечанага подзвігу беларускіх партызан.

Публіцыст, пісьменнік, журналіст Андрэй Быстрыцкі заўважыў, што штучны інтэлект усё ж можа быць карысным. Ён дапамагае вырашаць руцінныя інтэлектуальныя задачы, такія як кампеліцыя. А вось ад

Бясспрэчны знак якасці

Выставачны цэнтр «БелЭкспа» на працягу некалькіх дзён стаў цэнтрам прыцягнення аматараў кнігі з усёй Беларусі. З размахам прайшла чарговая Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, якую наведалі 62 тысячы чалавек. Беларусы, безумоўна, захоплены чытаннем. Аднак не толькі па цікавую кнігу з года ў год яны ідуць на выстаўку. Яе арганізатары імкнуцца стварыць падзею, прапанаваць цікавосткі, падарыць эмоцыі. Так кожны становіцца часткай вялікага свята.

Падводзячы вынікі маштабнага мерапрыемства, намеснік міністра інфармацыі, старшыня арганізацыйнага камітэта кніжнай выстаўкі Ігар Бузоўскі адзначыў, што дзякуючы намаганням спецыялістаў у выстаўцы ўдзельнічаюць прадстаўнікі многіх краін, дыпламатычнага корпуса. Так, падпісаны пагадненні, дасягнуты дамоўленасці не толькі аб творчых праектах, але і аб ініцыятывах, якія будуць несці за сабой у тым ліку эканамічны рэзультат у выдавецкай, паліграфічнай сферы.

Што да сённяшніх вынікаў — падчас свята чытання традыцыйна ўзнагародзілі пераможцаў Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Найлепшыя праекты мінулага года адзначыла журы, на суд якога было прадстаўлена больш за 150 выданняў ад 35 беларускіх выдавецтваў. Падсумаванне — і рух наперад.

Падчас узнагароджання пераможцаў 63-га Нацыянальнага конкурсу Ігар Бузоўскі падкрэсліў: ««Мастацтва кнігі» — бясспрэчны знак якасці. Не буду хаваць, калі заходжу ў нашы выдавецтвы і бачу статуэтку нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі», разумею: гэта знак якасці, тут працуюць прафесіяналы, на якіх можна разлічваць. Сёння ў нас ёсць магчымасці, каб конкурс пашыраўся. Гэта паспрые таму, каб якасныя кнігі, якія атрымліваем, становіліся больш значымі на міжнароднай арэне».

Разам з намеснікам міністра інфармацыі спецыяльныя дыпламы і статуэткі

Фота Кастуся Дробава.

Узнагароджання трыумфатараў.

ўручаў пераможцам рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Баразна. Ён ўзначальваў журы, у склад якога ўвайшлі прадстаўнікі сферы мастацтва і дзяржаўных арганізацый. Прафесіяналы ацэньвалі змест, аздабленне, паліграфічнае выкананне... «Гэта конкурс, які дэманструе штогод новыя грані і новую якасць. Сёння мы разглядаем кнігу як сур'ёзны прадукт, таму кожны год ускладняюцца крытэрыі ацэнкі», — заўважыў Міхаіл Рыгоравіч.

Сёлета найвышэйшую ўзнагароду конкурсу ў намінацыі «Трыумф» — ганаровы знак-сімвал «Вялікі залаты фаліант» і ганаровы дыплом імя Францыска Скарыны атрымала серыя кніг «Прысмак каляровых рэвалюцый» Выдавецкага дома «Беларусь сёння», аналітычнага цэнтра ЕСООМ і выдавецтва «Беларусь». Укладальнікі — Сяргей Мусіенка і Максім Осіпаў. Міжнародны аналітычны праект прадстаўляе разважанні дзясяткаў вядучых палітолагаў, аналітыкаў і публіцыстаў з больш чым 20 краін свету на тэму «каляровых рэвалюцый». Першая кніга серыі

выйшла ў выдавецтве «Беларусь», другая і трэцяя — у выдавецтве «Дело». Дырэктар цэнтра ЕСООМ Сяргей Мусіенка адзначыў, што зборнікі вельмі хутка разыходзяцца: «Папулярнасць у аўдыторыі вытлумачальная. Тэксты, дызайн, выяўленчы рад — усё на высокім узроўні. Над выданнямі працавалі найлепшыя аўтары з усяго свету — ад Аўстраліі да В'етнама. У гэтым — асаблівая каштоўнасць. Іх незалежны погляд зрабіў кнігі ўнікальнымі».

Спецыяльнага дыплама і памятнага знака-сімвала «Малы залаты фаліант» удастоены пераможцы ў тэматычных і спецыяльных намінацыях. У намінацыі «ЛІТ-фармат» найлепшым стала выданне «Тарас на Парнасе». Кніга пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» (складальнікам выступіў Віктар Шніп). У намінацыі «У люстэрку часу» перамогу атрымала выдавецтва «Беларусь»: журы адзначыла кнігу «Выбары ў Беларусь. Коротка пра галоўнае» Сяргея Шмарлоўскага. У катэгорыі «Арт-кніга» першынство ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў дзякуючы выданню «Хань Юйчэнь. Жывапіс:

альбом-каталог твораў жывапісу да выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь» (адказная за выпуск — Кацярына Кенігсберг).

За ўклад у захаванне гісторыка-культурнай спадчыны (так гучыць намінацыя) узнагароджана выдавецтва «Беларусь» — журы адзначыла твор Ігара Марзалюка пад назвай «Сімвалы беларускай вечнасці. Гісторыя сімвалаў беларускай дзяржаўнасці», а таксама выданне «Шынуазры ў замках Радзівілаў XVIII стагоддзя. Раскоша ва ўсходнім стылі» Вольгі Бажэнавай (выдадзена ААТ «Паліграфкамбінат імя Я. Коласа»). Найлепшым у намінацыі «Дзесям ХХІ стагоддзя» стала выдавецтва «Народная асвета» — яно выпусціла «Казкі вялікага лесу» Валерыя Кастручына.

Між тым рэдакцыя газеты «Гомельская праўда» перамагла ў намінацыі «Фотапогляд». Выданне «УКБ горада Гомеля. 50 гадоў» пад агульнай рэдакцыяй Уладзіслава Семчанкі прыйшлося даспадобы журы. У катэгорыі «Сучасны падручнік» было вылучана выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» з вучэбнымі дапаможнікамі «Генацыд беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны» (для навучэнцаў 1—4-х, 5—9-х, 10—11-х класаў). Складальнікамі выступілі Валерыя Талкачоў, Вікторыя Фіневіч і Валерыя Таратынка. Выдавецкі дом «Звязда» атрымаў перамогу ў намінацыі «Садружнасць» — спецыялісты адзначылі кнігу «Сугучча» (складальнікі Алесь Карлюкевіч і Наталля Шчарбакова).

«Беларусь памятае» — у гэтай катэгорыі пераможцам стала БелТА за праекты «Апошнія сведкі» і «Архівы. Нічога, акрамя праўды». У намінацыі «Навука і веды» перамогу атрымала «Мастацкая літаратура» — за кнігу «Якуб Колас» (укладальнік Наталля Якавенка). Найлепшы люстратар 2023 года, на думку журы, — Алена Карповіч, якая працавала над кнігай «Казкі вялікага лесу». Найлепшым дызайнерам названы Максім Шніп. Ён займаецца праектам «Прысмак каляровых рэвалюцый».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Праз гісторыю да мастацтваў

На XXXI Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы прайшоў фінал літаратурнага конкурсу LitUp, дзе пераможцы прадставілі свае творы і атрымалі прыярытэтнае права на іх публікацыю ў дзяржаўных выдавецтвах.

Конкурс LitUp, арганізаваны Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь, праходзіць чацвёрты раз. Яго асаблівасць у тым, што ўдзел могуць прыняць як вядомыя аўтары, так і тыя, хто толькі ступіў на творчы шлях. У склад экспертнага журы ўвайшлі прадстаўнікі дзяржаўных выдавецтваў. Важна адзначыць, што творы пераможцаў мінулага года таксама можна знайсці на міжнароднай выстаўцы-кірмашы. Асноўнай мэтай праекта з'яўляецца падтрымка і папулярнасць творчасці перспектывных беларускіх аўтараў. У гэтым годзе на конкурс даслалі больш за 200 рукапісаў з розных гарадоў Беларусі, што паказвае рост зацікаўленасці да мерапрыемства. На фінальным этапе конкурсу ўдзельнікі прадставілі свае творы для шырокай публікі. 15 аўтараў прэзентавалі кнігі на выстаўцы-кірмашы, сярод іх ёсць і пераможцы мінулых гадоў: Ганна Альхоўская, Іна Зарэцкая і Улада Альхоўская.

Прадстаўленыя творы разнастайныя па тэматыцы і жанрах. Большасць з іх — гэта гісторыі для дзяцей рознага ўзросту, заснаваныя як на паўсядзённых момантах, так і на фантастычных эпізодах. Наталля Андасюк, чья кніга будзе апублікавана выдавецтвам «Беларусь», прадставіла твор «Необыкновенные приключения Гавора и Кундоса». Ён складаецца з дзвюх частак, якія можна чытаць як асобныя гісторыі. Кніга расказвае пра маральныя каштоўнасці, такія як сяброўства, смеласць, узаемадапамога, вучыць цаніць тое, што дорага сэрцу. Аўтар падзялілася гісторыяй стварэння апавяданняў: «Калі я пісала казку, унутры мяне быццам паказвалі нейкі мультфільм, а я яго запісвала».

Пісьменніца Людміла Кебіч расказала пра незвычайны для сябе праект — кнігу дзіцячай прозы

«Чароўны куфэрак часу». Яна паэтэса і з прозай працуе ўпершыню. Кніга расказвае пра двух дзяцей, якія прыехалі на вакацыі да прабабулі. Гарадскім дзецям было нудна ў вёсцы, але яны знайшлі старадаўні куфэрак, які на самай справе зачараваны. З яго дапамогай апынуліся ў мінулым, дзе шмат даведаліся пра беларускія традыцыі, азбуку нацыянальнага арнаменту і шмат іншага. Кніга ў цікавай форме расказвае пра звычай нашага народа і выходзіць у дзесяціх любімых да бацькаўшчыны.

Наталля Кандрашук прадставіла свой зборнік «Мося і Гавлік», які складаецца з дзевяці казак. Пасля кожнай гісторыі ёсць загадка і гульні па тэме. Для прэзентацыі кнігі Наталля Кандрашук плануе міні-спектаклі для дзяцей у лялечным тэатры.

Пра цікавы праект «Каникулы.by» расказала Галіна Богдан. Гэта серыя кніг, мэтай якой з'яўляецца папулярнасць магчымасцей вялікіх і маленькіх гарадоў для арганізацыі дзіцячага адпачынку. Аўтар хоча паказаць сваёй творчасцю, што Беларусь — краіна цудоўных вакацый і неабавязкова шукаць прыгоды дзесяціх для мяжой, калі цікавае побач. Падобны праект, які знаёміць дзяцей з выдатнымі мастакамі нашай краіны, прэзентавала Віталія Глас, выкладчык гісторыі мастацтваў.

Для юных чытачоў дзяржаўныя выдавецтвы падрыхтоўваюць раманы Валянціны Бастрымовіч «И всё-таки я его поцелую» (Выдавецкі дом «Звязда»), Вікторыі Кляўко «Вырай» (выдавецтва «Мастацкая літаратура») і дэтэктыў Ганны Альхоўскай «Пустота в глазах смотрящего» (Выдавецкі дом «Звязда»).

Кніга маладой пісьменніцы Вікторыі Кляўко «Вырай» расказвае пра цяжкі шлях вяртання дадому. Галоўная гераіня твора доўгі час жыла ў Германіі, пабудавала кар'еру, але асабістага шчасця так і не знайшла. У Беларусь яе вяртае смерць маці, і тут яна знаходзіць сябе. Сваім раманам аўтар хоча абудзіць любоў да радзімы і звярнуць увагу на важную з'яву сучаснасці — адраджэнне вёскі.

Фота Лізаветы Голаб.

Ганна Альхоўская, член СПБ, аўтар многіх твораў, якія апублікаваны ў Расіі, прадставіла дэтэктыў «Пустота в глазах смотрящего». Пісьменніца ў сваім выступленні акцэнтавала ўвагу на тым, што ахвярай злачынства можа стаць кожны, хто карыстаецца глабальнай сеткай інтэрнэт. Сваім творам заклікае задумацца, ці патрэбна быць шчырым і адкрытым у віртуальным свеце.

Удзельніца III Рэспубліканскага літаратурнага стартапа LitUp Улада Альхоўская, якая ў мінулым годзе прадставіла рукапіс «Мінская містыка», расказала пра незвычайны праект «Аватары тэатра». Гэта зборнік п'ес для падлеткаў ад 12 да 18 гадоў. Драматург бачыць неабходнасць ранняга знаёмства дзяцей з тэатрам. У зборнік ўвайшлі містычныя і метафарычныя гісторыі. Кніга раскрывае тэму сталення і дае магчымасць паразважаць над складанасцю жыцця.

Па выніках конкурсу 17 аўтараў атрымалі магчымасць выдаць свой твор у адным з трох дзяржаўных выдавецтваў: Выдавецкі дом «Звязда», «Мастацкая літаратура» і «Беларусь». Старт падамагае аўтарам-пачаткоўцам раскрыць свой талент і атрымаць падтрымку на першых этапах.

Лізавета КРУПІАНЬКОВА

Дарога ў абодва бакі:

беларуска-туркменскія літаратурныя сувязі на сучасным этапе

3 гісторыі

Гісторыя прысутнасці беларускай літаратуры ў Туркменістане мае даўнюю традыцыю. Дакладней — гісторыя прысутнасці нашых суайчыннікаў, звязаных з прыгожым пісьменствам... Можна згадаць той факт, што творы Махтумкулі са сваіх вандровак па Каракумскім краі прывёз у Еўропу ў сярэдзіне пазамінулага стагоддзя ўраджэнец Міншчыны Аляксандр Ходзька. Ён, дарэчы, запісаў і туркменскі эпас «Кёр-аглы», а таксама вершы яшчэ аднаго легендарнага паэта — Кемінэ. А на пачатку XX стагоддзя ў Асхабадзе (так называлася тады сённяшняя сталіца Туркменістана) у газеце Закаспійскай вобласці ў перакладзе на рускую мову было надрукавана апавяданне Якуба Коласа. Асобныя кнігі твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа пабачылі свет на туркменскай мове ў 1941 годзе... Сярод перакладчыкаў паэзіі і прозы Якуба Коласа на туркменскую мову — А. Ніязаў, М. Хумедаў, А. Курбанніпесаў, М. Сеідаў, Т. Садыкаў, А. Шагульева... Творы Янкі Купалы ў розныя гады пераклалі Б. Кербабаяў, А. Ніязаў, К. Аразаў, Ч. Ашыраў, Р. Аліеў, Д. Халдурды, А. Курбанніпесаў, М. Сеідаў, А. Бердыеў, А. Кавусаў, Т. Эсэнава, А. Агабаеў...

Шмат намаганняў для стварэння граматыкі туркменскай мовы ў 1920—1930-я гг. прыклаў беларус Аляксандр Пацалуеўскі, які загінуў пры Ашхабадскім землятрусе ў 1948 годзе.

У час Вялікай Айчыннай вайны з Туркменістанам быў звязаны лёс беларускага празаіка, паэта і перакладчыка Аркадзя Марціновіча. Сваю «туркменскую адысею» ён апісаў у раманах «Не шукай слядоў сваіх». У Ашхабадзе ў 1942 годзе нарадзілася беларуская паэтэса і літаратуразнаўца Любоў Турбіна, якая піша на рускай мове. Любоў Мікалаеўна — і перакладчыца вершаў туркменскіх паэтаў на рускую мову, і аўтар вершаў пра Туркменістан і туркменаў. У другой палове XX стагоддзя ў Туркменістане жылі і працавалі беларускія пісьменнікі і публіцысты Міхась Карпенка, Мікола Калінковіч, Васіль Ткачоў, Васіль Слушнік, Мікалай Шчарбачэня, Алесь Карлюкевіч, Мікалай Елянеўскі... У Ашхабадзе пабачылі свет кнігі многіх беларускіх літаратараў у перакладзе на туркменскую мову.

Вялікая праца па прадстаўленні туркменскай прозы і паэзіі для беларускага чытача прароблена і ў Мінску. Як сведчанне — «беларускія» кнігі Берды Кербабаява, Нуры Байрамава, Курбана Чаліева, Агагельды Аланазарава, Каюма Тангрыкуліева, Касыма Нурбадава...

У розныя дзесяцігоддзі Туркменістан наведвалі беларускія пісьменнікі Максім Танк, Янка Сіпакоў, Алес Лойка, Алесь Жук, Браніслаў Спрычан, Віктар Шымук, Павел Марціновіч, Генадзь Пашкоў, Алесь Емяльянаў, Алесь Бадак, Аляксей Чарота... У выніку такіх паездак нараджаліся вершы, нарысы, прывесчаныя Туркменістану і туркменам.

А што ж зроблена апошнім часам?.. Якімі здабыткамі маглі б пахваліцца беларускія перакладчыкі ў працягу пашырэння закладзеных раней традыцый? Альбо — туркменскія празаікі і паэты... Ці захавалася ранейшая ўвага да нацыянальных літаратурных былых пабрацімаў па Савецкай краіне з абодвух бакоў?..

Туркменская ўвага

У Ашхабадзе і цяпер выходзяць літаратурна-мастацкія перыядычныя выданні: часопісы «Дунья эдэбіяты» («Сусветная літаратура»), «Гарагум» («Каракумы»), газета «Эдэбіят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»). На працягу апошніх паўтара дзесяцігоддзяў, пачынаючы з 2009 года, толькі на старонках «Дунья эдэбіяты» надрукаваны вершы і проза Якуба Коласа, Янкі Купалы, Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадуліна, Алеся Бадака, Валерыя Казакова, Віктара Шніпа... Творы класікаў пададзены ў новых перакладах. На працягу некалькіх гадоў у часопісе друкаваліся эсэ Алеся Карлюкевіча пра туркменскіх паэтаў і празаікаў, з якімі ён сустракаўся, сябраваў у розныя гады, — Какалы Бердыева, Каюма Тангрыкуліева, Керыма Курбанніпесава, Какабая Курбанмурадава, Курбанніяза Дашкынава, Нарклыча Хаджагельдыева, Курбана Чаліева... Вялікую працу па прадстаўленні беларускага мастацкага слова рабілі і працягваюць рабіць празаікі і перакладчыкі Максат Бяшымаў, паэт, празаік, перакладчык Джумагельды Мулкіева. Асабліва захоплены беларускай літаратурай Максат

Бяшымаў. Малады чалавек, ён здзіўляе сваёй дасведчанасцю ў частцы беларускай літаратуры, шукае самыя розныя крыніцы, каб пазнаёміцца з творамі беларускіх пісьменнікаў. У інтэрв'ю аднаму з беларускіх выданняў ён выказаў такую думку: «У літаратуры кожнай краіны бываюць паваротныя моманты. Моманты, пасля якіх яна ўжо не можа заставацца ранейшай. Адбываецца значны скачок. Становіцца больш ісці літаратура і мастацтва. Куды, у які бок будучы развівацца думкі, мысленне. Мяркую, што творчасць Караткевіча выконвае падобную функцыю, яна як мінімум здольная яе выконваць. Так, выканаць ролю рулявога ў бязмежных чалавечых, грамадскіх пошуках». Што ж, можна чарговы раз ганарыцца такой высокамастацкай з'явай, як творчасць Уладзіміра Караткевіча, можна радавацца, што голас нашай нацыянальнай літаратуры чуюць і ў Туркменістане!.. Джумагельды Мулкіева літаральна ў самыя апошнія часы пераўвасобіў на сваю родную мову падборку з сямі вершаў Алеся Бадака і пяць паэтычных твораў Віктара Шніпа. У найбліжэйшы час пераклады стануць публікацыямі на старонках аўтарытэтнага часопіса «Дунья эдэбіяты».

У часопісе «Гарагум» спрыянне беларускім аўтарам у мінулыя гады аказвала празаік і перакладчык Бягуль Анабаева. Яна, між іншым, прыезджае ў Мінск, удзельнічала ў адным з Міжнародных сімпозіумаў літаратараў «Пісьменнік і час». «Гарагум» размясціў вялікі артыкул, прывесчаны рэтраспектыве беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей.

І ў газеце «Эдэбіят ве сунгат» працуе паўнамоцны прадстаўнік беларускай літаратуры ў Туркменістане — Мерэтылыч Ягмыраў. Яго намаганні прывялі да таго, што летась у газеце творчай інтэлігенцыі Туркменістана з'явіліся згадкі пра Алега Лойку, яго даўнюю вандроўку ў Каракумскі край, новы пераклад даўняга верша Алега Антонавіча, прывесчанага Вялікаму Фрагі. Перакладчыкам твора беларускага аўтара выступіў малады літаратар Сулейман Іламан. Ужо ў новым стагоддзі ў газеце «Эдэбіят ве сунгат» былі змешчаны пераклады вершаў Алеся Бадака, Міколы Мятліцкага.

Беларускія зацікаўленні

Падзеяй у фармаце беларуска-туркменскіх літаратурных стасункаў стала выданне ў Мінску кнігі Вялікага Фрагі «3 кубка вечнасці мёд». Арганізатары гэтага творчага праекта — Казімір Камейша і Ганад Чарказан. За сваю руплівасць яны адзначаны медалём Туркменістана «Махтумкулі Фрагі». Пад вокладкай гэтага выдання — і пераклады Міколы Мятліцкага, Віктара Шніпа, ранейшыя пераўвасабленні твораў класіка туркменскай паэзіі, зробленыя Рыгорам Барадуліным, Артурам Вольскім, Алегам Лойкам, Алесем Звонакам, Валянцінай Коўтун, Пятром Прыходзькам, Уладзімірам Паўлавым, Хведарам Жычкама, Уладзімірам Шахаўцом, Васілём Жуковічам. Нагадаем, што першая «беларуская» кніга Махтумкулі — «Салавей шукае ружу» пабачыла свет яшчэ ў 1983 годзе ў серыі «Паэзія народаў СССР» у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Будзем спадзявацца на працяг беларускай перакладчыцкай увагі да неўміручай паэзіі легендарнага творцы і асветніка... Тым болей што ў дзесяцігоддзе, якое ўжо мінае з часу нараджэння кнігі «3 кубка вечнасці мёд», новыя пераклады паэзіі Махтумкулі з'явіліся ў альманаху «Далягледы», неаднойчы друкаваліся ў газеце «Літаратура і мастацтва».

Пачынаючы з 2019 года, калі быў узноўлены альманах перакладной літаратуры «Далягледы», на яго старонках (гадавік не выходзіў толькі ў 2022-м) сістэмна пачаў друкавацца «туркменскі» раздзел. У 2019-м выйшлі пераклады апавяданняў Атаджана Тагана («Цягнік праходзіць»), Максата Бяшымава («Свята», «Перакуленае неба»), у 2020-м — Какамурата Атаева («Сякера»), Сейрана Агузава («Bonjour!»), Какека Куліева («Танец «Карсака»»), Максата Бяшымава («Зацьменне напалову»), Джумагельды Мулкіева («Доўгачаканы ордэн»), Джумы Худайгуліева («Хачу спяваць!»), у 2021-м — Бягуль Анабаевай («Лагода»), Мердана Баядава («Сапы па мянушцы Голуб»), Джумагельды Мулкіева («На цягніку», «На самалёце»), у 2023-м — Ахмеда Курбанніпесава («Графаман»), Джумагельды

Мулкіева («Гняздо ластавак», «Шаман»), вялікая падборка вершаў Махтумкулі ў перакладзе Віктара Шніпа. Творы празаікаў ва ўсіх выпусках пераўвасобіў на беларускую мову Алесь Карлюкевіч.

Газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала вершы Курбанназара Эзізава, Керыма Курбанніпесава — найболей яркіх паэтаў другой паловы XX стагоддзя. Керым Курбанніпесаў (1929—1988) — народны паэт Туркменістана, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Туркменскай ССР імя Махтумкулі. Курбанназар Эзізаў (1940—1975) — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Туркменскай ССР імя Махтумкулі. Іх вершы і цяпер перавыдаюцца, гучаць як песні, уважлівай да іх паэзіі з'яўляецца сучасная туркменская моладзь, што, пэўна, сведчыць пра асаблівую неўміручасць паэзіі абодвух класікаў, абодвух нацыянальных геніяў. А ў Беларусі да паэзіі К. Курбанніпесава, К. Эзізава як перакладчык з асаблівай прыязнасцю ставіцца беларускі паэт Рагнед Малахоўскі. З'явіліся ў беларускім штотыднёвіку і пераклады вершаў Героя Туркменістана Газель Шагульевай, верш Гурбандурды Бердымухамедава, прывесчаны Вялікаму Фрагі.

Расказваючы пра беларуска-туркменскія літаратурныя стасункі ў апошнія гады, нельга не згадаць Міколу Чарняўскага. Пачатак увагі дзіцячага паэта да туркменскага мастацкага свету — яшчэ ў 1972 годзе, калі ў лістападаўскім нумары часопіса «Бярозка» надрукавалі верш Нуры Байрамава «Мой край» у пераўвасабленні беларускага творцы. Ужо ў XXI стагоддзі ў выдавецтве «Літаратура і мастацтва» (яно існавала ў 2002—2012 гг.) выйшла кніга перакладаў М. Чарняўскага, на старонках якой быў змешчаны асобны туркменскі раздзел: вершы Азата Рахманава, Акджэма Амаравай, Каюма Тангрыкуліева, Пірнепеса Авесліева. Да перакладаў дзіцячай паэзіі Туркменістана спрычыніўся і Віктар Гардзей — яго здабыткам стала кніга паэзіі Агагельды Аланазарава «Вясёлая азбука». Дарэчы, усяго ў Мінску па-беларуску былі выдадзены тры дзіцячыя кнігі Агагельды Аланазарава. Гісторыя стасункаў паміж далёкімі і ўсё ж такімі блізкімі нацыянальнымі літаратурамі з'яўляецца асновай, грунтам для далейшага развіцця дружбы, для далейшага знаёмства з мастацкім светам нашых народаў. Гісторыя — гэта яшчэ і падказка для нараджэння новых ініцыятыў, новых творчых праектаў. Публікацыі туркменскай прозы ў «Далягледы», на старонках часопісаў «Маладосць», «Полымя», у газеце «Літаратура і мастацтва» — аснова для выдання па-беларуску зборніка туркменскага сучаснага апавядання. Пры перакладах значная ўвага надаецца творах Джумагельды Мулкіева. Магчыма, наспеў час і для выдання асобнай кнігі яго прозы. Шкада, што няма яшчэ ў Беларусі кнігі паэзіі Керыма Курбанніпесава, Курбанназара Эзізава...

Відавочна, што абсягі фарміравання беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей на сучасным этапе патрабуюць і літаратуразнаўчай, літаратурнакрытычнай увагі. Некалі ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы (цяперашні Інстытут літаратуразнаўства) існаваў цэлы сектар ці аддзел, што вывучаў міжнародныя літаратурныя сувязі, даследаванні якога, безумоўна, спрыялі пашырэнню вядомасці беларускай літаратуры ў свеце, развіццю мастацкага перакладу ў Беларусі... У 2021 годзе выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» выпусціла кнігу Алеся Карлюкевіча «Каракумскае сонца: старонкі беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей». Гістарычная рэтраспектыва, пададзеная ў гэтай працы, цалкам не вырашае пытанняў, якія з'яўляюцца ключавымі ў развіцці новых стасункаў... Час патрабуе прац у галіне параўнальнага літаратуразнаўства. Чаму б, напрыклад, не разгледзець у межах аднаго даследавання паэзію Керыма Курбанніпесава і Пімена Панчанкі (дарэчы, у свой час туркменскі паэт пераклаў «Паэму сораму і гневу» беларускага класіка; твор быў надрукаваны ў газеце «Эдэбіят ве сунгат» у 1987 годзе). Калі весці гаворку пра сучасную прозу, то напрошваецца такая тэма для грунтоўнага артыкула, як «Духовны свет сучасніка ў прозе Алеся Бадака і Максата Бяшымава». Шматлікія публікацыі перакладаў туркменскіх апавяданняў падштурхоўваюць да разгляду тэмы развіцця апавядання як жанру ў туркменскай і беларускай прозе XXI стагоддзя... Ці спраўдзіцца ўсё гэта? Ці знойдуцца апантаныя рупліўцы, якія праявяць нераўнадушнасць да развіцця беларуска-туркменскіх літаратурных стасункаў?.. Будзем спадзявацца на лепшае.

Міхась РАЎНАПОЛЬСКИ

Джумагельды МУЛКІЕЎ (Туркменістан)

Зграя ваўкоў

— Таварыш маёр, унізе статак ваўкоў!
— Іламанай, не статак, а зграя, статак у бараноў бывае, а ў ваўкоў — зграя.
Маёр Атаджан Ільясаў, які толькі што выцягнуў з планшэта карту, падняў галаву:

— Як гэта, зграя ваўкоў?

Ён азірнуўся і прыліп да ілюмінатара верталёта. Сапраўды, унізе невялікая зграя ваўкоў, схаваўшыся ў цені верталёта, неслася ў глыбіню пустыні. Маёр павярнуўся да адчыненых дзвярэй у кабінку лётчыкаў:

— Саша, зніжайся!

Ён пацягнуў руку да аўтамата, што ляжаў побач на лаўцы. Верталёт рэзка пайшоў на зніжэнне. Вось, унізе ваўкі, іх каля дзесяці-дванаццаці, бягуць, як цені воблака, што ганяе вецер.

Маёр дулам аўтамата адкрыў акенца.

— Трат-тра... та-та-та...

Убачыўшы, што не трапіў, ён азірнуўся на лётчыкаў:

— Саша, зніжайся, кажу табе...

— Ніжэй немагчыма...

З-за гулу рухавікоў адказ лётчыка да маёра не дайшоў.

— Таварыш маёр, — сяржант Іламанай паспешліва звярнуўся да афіцэра, — там... дзіця...

Маёр не звярнуў увагі на хваляванне, якое прагучала ў голасе сяржанта:

— Ясная справа: дзе зграя ваўкоў, там будуць і дарослыя, і дзеці. Але, улічы, у ваўкоў не дзіця, а шчанюк...

Сяржант перапыніў афіцэра:

— Чалавечы... Там дзіця... Чалавечы...

Адсунуўшы ад сябе аўтамат, маёр ізноў прыліп да гарачага ад пустынной спекі шкла ілюмінатара. Дастаў бінокль. «Дзе ён убачыў дзіця чалавека? Бог ты мой... сапраўды, дзіця... чалавека... Бяжыць разам з імі...»

Сярод ваўкоў бегла і дзіця. Ніякіх сумненняў. Дзіця чалавека з ваўкамі... І не падобна на тое, што яго толькі цяпер у некага ўкралі... Яно бяжыць разам з імі... Бяжыць ад верталёта... гэта значыць, ад людзей... Часам спыняецца і падымае галаву. Вось і цяпер яго лахматая галава на імгненне паказалася над зграяй і адразу ж знікла...

Маёр паставіў аўтамат на засцерагальнік. Там — дзіця. Сярод ваўкоў, але чалавек. Страляць нельга. Ці мала што... раптам у яго трапіш... Але і пакідаць яго так нельга... Чалавек усё ж такі...

Вочы афіцэра-пагранічніка спыніліся на бочцы з-пад газы, якая знаходзілася ў салоне верталёта, дакладней, на маскіровачнай сетцы, накінутай на бочку. «Можа, накінем на яго сетку. Я недзе ў кіно такое бачыў...»

Маёр Атаджан Ільясаў падняўся, увайшоў у кабінку лётчыкаў. Выйшаў. Салдатам загадаў разгарнуць сетку і трымаць нападготове. Верталёт яшчэ раз пайшоў на зніжэнне. Вось яны, ваўкі... З дзварнога праёма патрэбна выкінуць велізарную сетку... Яна ў паветры павінна разгарнуцца. Ці атрымаецца?... Не, не паспелі...

— Саша, яшчэ раз...

Верталёт ізноў пайшоў на зніжэнне... Дзіця, відаць, стамілася... Яно цягнецца

ў хвасце. Адстала ад зграі метраў на дзесяць ці пятнаццаць...

Вялікі воўк таксама знізіў хуткасць... спецыяльна... відаць, не жадае пакідаць дзіця... Ваўчыца... вось, хто яна...

Верталёт пайшоў на іх: на дзіця і ваўчыцу.

— Давай!

Салдаты дружна кінулі сетку. І папалі.

Зграя не спынілася, пакінула палонных. Верталёт прысямліўся непадалёку. Трымаючы аўтамат нападготове, маёр скочыў першым, пасля — чацвёрта салдат на чале з сяржантам. Ваўчыца і хлопчык (адразу відаць, што хлопчык) пад сеткай. Сетка не абы якая, армейская, не рыбацкая. Ваўчыца рыкае. Хлопчык за ёю, вочы ў яго таксама гараць. Блізка не падысці. Маёр падняў аўтамат. Іначай ніяк нельга. Зняў з засцерагальніка, паставіў на адзіночны. Прыцэліўся. Выстраліў.

Трапіў паміж вачэй. Іначай ніяк нельга: параніш ваўчыцу — чакай непрыемнасцей, яе трэба ліквідаваць з першага стрэлу... Але і хлопчык не лепшы за ваўчыцу: да сябе ні-ні... Рыкае, кусаецца... валасаты ўвесь... вочы гараць... здзічэлы...

Маёр зняў гімнасцёрку, кінуў на яго... і злавіў... Злавіў, як ягня, якога трэба карміць... У такім выглядзе і падняўся на борт верталёта:

— Саша, у райцэнтр... у бальніцу...

Ён павярнуўся да сяржанта Іламанавы:

— Як будзем называць яго? Ты першым убачыў, ты і называй!

З кабінкі данёсся голас лётчыка:

— Таварыш маёр!

— Так.

— Сёння які дзень тыдня? — Саша сам адказаў на сваё пытанне, — Пятніца, а па-туркменску — Джума, так і будзем яго называць...

Маёр не запярэчыў.

Масква

Велізарны самалёт спярша зрабіў шырокі круг, пайшоў на зніжэнне. Тры з паловай гадзіны назад падняўся ён з паласы Ашхабадскага аэрапорта, вось, ужо тут — у Маскве. Ёлы Іламанай прыліп да ілюмінатара і паглядзеў уніз. Там зялёны лес. Паміж лесам і возерам прамільгнуў нейкі пасёлак. Ці паміж возерам і лесам. Каму як, але чалавеку возера бліжэй, чым лес. Бо, відаць, гэта таму, што чалавек найперш выйшаў з вады, а не з лесу.

Самалёт ужо пайшоў на пасадку. Вось зграя сабак бяжыць за самалётам. Сярод сабак і хлопчык у чырвонай кашулі. Кашуля — як чырвоны сцяг. Лунае не лунае, але ж з самалёта добра заўважна. Хлопчык паваліўся, а сабакі панесліся далей, пакуль іх шлях не стрымаў высокі плот...

Знаёмая карціна... сабакі... хлопчык... Але Ёлы ўпершыню на самалёце, таму дзе яму раней з птушынага палёту даводзілася бачыць сабак... хлопчыка...

Вось дзе?! Пяць гадоў назад... ён, сяржант тэрміновай службы... на верталёце... і маёр Ільясаў... у Каракумах сустрэлі зграю ваўкоў... там быў і хлопчык... Ёны быццам учора было... ваўчыцу застрэлілі, а хлопчыка перадалі ў бальніцу... Самае цікавае ў тым, што гэтая гісторыя ўскосна датычыцца і сённяшняга прылёту Ёлы Іламанавы ў Маскву...

...Ён пасля дэмабілізацыі паступіў у Ашхабадскае педвучылішча, можа быць, трапіў пад уплыў бацькі. Той у школе працуе настаўнікам гісторыі. Але бацька тут ужо ні пры чым, Ёлы прыдумаў дзіцячыя вершы, адпраўляў іх

Джума

Урывак з рамана

у піянерскую газету і заўсёды атрымліваў адзін і той адказ: у вашых вершах не хапае вось гэтага ці яшчэ нечага... Увогуле, заўсёды нечага не хапала...

І вось па гэтай прычыне Ёлы паступіў у педвучылішча. Не проста ў педвучылішча, а ў Ашхабадскае. Тут, у Ашхабадзе, знаходзяцца рэдакцыі многіх газет і часопісаў, у тым ліку і той газеты, ад якой Ёлы рэгулярна атрымліваў крытычныя адказы. Цяпер трымайся, рэдакцыя, ён побач і хутка ўдакладніць, чаго ў яго вершах не хапае... і да чаго вы так доўга чапляліся...

Ён да абеду вучыўся ў вучылішчы, а затым хадзіў па рэдакцыях, дзякуй Алаху, іх тут нямала, і спрабаваў знайсці тое, чаго не хапала ў яго вершах. Сапраўды, там шмат чаго не хапала...

Напісаў апавяданне пра тое, як яны сустрэлі хлопчыка сярод ваўкоў, як яго злавілі... І прынёс апавяданне ў рэдакцыю цяпер ужо маладзёжнай газеты. Надрукавалі... Пад назваю «Джума»...

Вось адтуль усё і пачалося... На наступны ж дзень, пасля таго, як надрукавалі апавяданне, у аўдыторыю, дзе ў гэты момант знаходзіўся Ёлы, увайшла загадчык па вучэбнай частцы вучылішча і паведаміла, што студэнту Ёлы Іламанаву звоняць з выдавецтва, што ён павінен тэрмінова падняцца ў яго кабінет і пагаварыць з імі...

Давялося падымацца на другі паверх. Ёлы і цяпер памятае кабінет загадчыцы і сіні тэлефонны апарат на сталі. Да гэтага моманту ён ніводнага разу па тэлефоне не гутарыў. Дзе яму? Вёска, пасля служба ў арміі... вось цяпер ён тут... Трубка ляжала побач. Сюды не кожны дзень з выдавецтва, напэўна, звоняць... калі загадчыца паспешліва кінулася шукаць студэнта Іламанавы...

Ёлы падняў трубку:

— Так.

Гучны мужчынскі голас:

— Ты Ёлы Іламанай?

— Т-так...

— Апавяданне ва ўчарашнім нумары маладзёжнай газеты тваё?

Ва ўчарашнім нумары было надрукавана некалькі апавяданняў, але ён нутром адчуваў, што размова ідзе пра яго твор, пра напісанае ім апавяданне, і адказаў:

— Так.

— Тады пасля абеду зайдзі да мяне. Ведаеш, дзе знаходзіцца выдавецтва «Туркменістан»... Вось і добра... Папытаешся Гелды Назарава...

І трубку паклалі.

Ёлы да гэтага часу не памятае, як ён прайшоў міма загадчыцы, якая стаяла каля порога, як спускаўся на першы паверх, як увайшоў у аўдыторыю, відаць, апамятаўся толькі пасля таго, як пасля абеду аказаўся ў пакоі Гелды Назарава. Ёлы ведаў яго вершы і апавяданні. Але асабіста знаёмымі яны не былі.

Маленькі пакой. За маленькім сталом — малады чалавек... Гадоў трыццаці... Ён прыўзняўся і працягнуў сваю велізарную далонь Ёлы, прыхапіўшы нумар учарашняй маладзёжнай газеты, які ляжаў на сталі.

— Тваё апавяданне?

Паўтарылася ранішняе тэлефоннае размова:

— Так.

— Тады табе трэба вучыцца ў Маскве, у Літаратурным інстытуце.

Ёлы не ведаў, што ў Маскве ёсць такі інстытут. Ён увогуле не ведаў, што існуе такі інстытут... Спецыяльны... Літаратурны... Ён планаваў пасля вучылішча вярнуцца ў вёску, вучыць дзяцей... Пісаць вершы і апавяданні... Адпраўляць іх у рэдакцыю... Закончыць інстытут...

Завочна, зразумела... Але вучыцца ў Літаратурным інстытуце, яшчэ і ў Маскве... такога ў яго планах не было...

Цяпер жа вучыцца ў Літаратурным інстытуце пасля сустрэчы з Гелды Назаравай стала яго марай.

...Вось, ён і ў Маскве. Першае, што ўбачыў з ілюмінатара, калі самалёт прысямліўся, былі напісаныя велізарнымі чырвонымі літарамі два словы: «АЭРОПОРТ ДОМОДЕДОВО».

Хлопчык з Серахса

Машына хуткай дапамогі з чырвоным крыжам на баку, даехаўшы амаль да канца па вуліцы Першамайскай, павярнула налева. Праз некалькі кіламетраў яна яшчэ раз звярнула налева і спынілася каля варот псіхіятрычнай бальніцы.

Вадзіцель высунуў галаву з кабінны, крыкнуў у бок маленькага доміка ахоўніка:

— Адчыняй, мы прыехалі з Серахса! Вам павінны былі пазваніць...

Але ахоўнік, які толькі што пачаў абед, не спяшаўся выходзіць. Вадзіцель пасігналіў. Толькі пасля гэтага занепакоены ахоўнік выйшаў:

— Спакойна паабедзець не даюць, што за дзень такі выдаўся... Чаго табе трэба?

— Мы з Серахса прыехалі...

— Ну і што, што з Серахса... Людзі там асаблівыя?

Вадзіцель моўчкі адчыніў дзверцы машыны хуткай дапамогі:

— Паглядзі!

Зазірнуўшы ў салон, ахоўнік імгненна пабег адчыняць вароты:

— Зараз... зараз... казалі б... зараз...

Машына, якая праехала міма ахоўніка, зноў спынілася. Вадзіцель хуткай дапамогі высунуў галаву:

— Пакой галоўнага ўрача дзе?

Ахоўнік махнуў рукою:

— Едзь да канца, там убачыш...

Машына спынілася каля старога тутаўніка. Вось пакой галоўнага ўрача, вось ён і сам выйшаў сустракаць. Хутчэй за ўсё ахоўнік паспеў пазваніць. Дзверы хуткай дапамогі з грукатам адчыніліся. Выйшлі двое, дакладней, трое: два санітары і паміж імі... нешта такое, хлопчык не хлопчык, ваўчаня не ваўчаня, не зразумець... Санітары спрабуюць прыўзняць яго, а ён цягнецца да зямлі, хоча стаць на карачкі... Твар у валасах... рукі даўжэзныя... колькі яго не падымай, усё адно рукі да зямлі дастаюць...

Галоўны ўрач, які шмат што за гады працы паспеў пабачыць, толькі ў кабінцеце апамятаўся. Ён такога яшчэ не сустракаў... Хаця яму ж званілі і папярэдзілі, што ў Серахскім раёне памежнікі адбілі ў ваўкоў хлопчыка і яго вязуць у рэспубліканскую бальніцу ў Ашхабад. Але ж, ён ужо не хлопчык, вопытны галоўны ўрач з аднаго позірку вызначыў гэта, але яшчэ і не воўк... Але знаходзіцца... паміж... а калі знаходзіцца паміж... болей страшнага нічога не бывае...

Цяпер гэты страх навалілі на яго галаву.

Ён прымаў хлопчыка, не, ваўчаня, не, усё ж хлопчыка... па ўсіх правілах... Падпісаў дакументы, дзе патрэбна, пячатку паставіў... Увогуле, прымаў як чалавека... хворага чалавека... цяпер яго трэба вылечыць, гэта значыць, зрабіць з яго чалавека сапраўднага. Ці змогуць? А каго гэта хвалюе? Табе даручылі, вось і ўся справа...

Ён яшчэ раз прагледзеў паперы, спыніўся на адной з іх:

— Напісана, што яго завуць Джума?
Адзін з санітароў, які прыехаў з Серах-са, прыўзняўся са стула:
— Так, Чапан Чарыевіч, яго знайшлі ў пятніцу... вось і назвалі так...
Галоўны ўрач кінуў паперы на стол:
— Няхай будзе так, Джума...

Цвярскі бульвар, 25

Аўтобус спыніўся насупраць старэнкай царквы. Ад людзей, якія выйшлі з аўтобуса, Ёлы Іламанаў прыкметна адрозніваўся. Паўднёвы загар, ці яшчэ што яго выдае, ці няспешныя крокі... Тут, у Маскве, усе некуды літаральна ляцяць.

А ён, хаця і малады, але прызвычаіўся хадзіць размерана, няспешна... І вось цяпер таксама, ён, не спяшаючыся, паждаў аглядзець царкву, якая на тым баку вуліцы, расказваюць, што ў ёй вянчаліся Пушкін з Ганчаровай, але людзі, якія ўсё некуды бягуць, наступаюць яму на пяткі, і ён паскорыў крок. На рагу павярнуў направа, вось выдавецтва «Известия», а злева — помнік Пушкіну. Тут заўсёды шматлюдна, трэба быць асцярожным, а то зноў на пяткі наступаць.

Падземны пешаходны тунэль, разам з ім — і вуліца Горкага, засталіся ззаду. Справа — кафэ «Ліра», спераду — велізарны гадзіннік... Вось агароджа, за якою велізарны двор, а ў двары стаіць помнік... Герцэну... Ёлы ведае, хто ён такі, ён тут жыў... цяпер вось Ёлы тут будзе вучыцца... На агароджы таблічка, там напісана: «Цвярскі бульвар, 25». Далей вароты і там надпіс: «Літаратурны институт».

...Ёлы Іламанаў увайшоў у двор. Ужо тыдзень, як ён стаў студэнтам Літаратурнага інстытута. Кожны аўторак у тры гадзіны ў іх творчы семінар. І вось сёння аўторак, палова на трэцюю. Праз трыццаць хвілін пачнецца першы ў жыцці Ёлы творчы семінар.

Ён падняўся на другі паверх. Вузкі калідор, старая драўляная падлога пад нагамі рыпіць. У глыбіні калідора — маленькая аўдыторыя. Тут у іх праводзіцца творчы семінар... Семінар прازیкаў... Пакуль нікога няма. Ёлы займае месца каля акна. Дзе вельмі добра... Адсюль увесь двор як на далоні. Пачарнелы Герцэн пазірае ў другі бок. Верасень. Лістотай заслана ўсё, дзе няма асфальта. Расказваюць, што некалі сам Андрэй Платонаў падмятаў гэты двор, і адзін з выкладчыкаў, з акна паказаўшы яго сваім студэнтам, сказаў: «Вось будучы вялікі пісьменнік...» Каля акна вельмі ўтульна. Цяпер, на працягу пяці гадоў, тут будзе яго месца. Ён стаў на дыбачкі, нехта ішоў з-пад акна, не, не Платонаў, гэта Артур Доля, яго аднакурснік.

За дзвярыма нехта грыміць. Гэта Артур. У яго паходка такая. Не жадае ногі падумаць заўсёды ходзіць так, быццам рухаецца не адзін чалавек, а цэлы табар насоўваецца.

Артур прымасціўся побач:
— Прывітанне, думаў, што толькі я люблю каля акна сядзець...

Ёлы ўсміхнуўся, расказваюць, што Артур яшчэ і вершы піша, а які паэт не любіць каля акна сядзець...

Паступова ўсе сабраліся, вось масквіч Прыстаўкін, кіўком махнатай галавы прывітаўся з імі, пайшоў далей і заняў месца за апошнім сталом. Расказваюць, што яго бацька таксама пісьменнік, але Ёлы не чытаў яго, на гэта Артур заўважыў, што значыць ён, размова пра Ёлы, шчаслівы чалавек. Чаму ён так сказаў, Ёлы зразумець не змог. Прыйшлі Сафар і Набі. Каўказцы. Сафар — з Карачая, Набі — з Дагестана. Яны на ўступных экзаменах па дыктанце абодва атрымалі пяцёрку. Пасля расказвалі, як гэта атрымалася: іх землякі, студэнты са старэйшых курсаў, перад экзаменам аднаго з экзаменатараў у рэстаран запрасілі. Не падвялі. Вось і наступным днём экзаменатар таксама не падвёў. Паставіў пяцёркі... Абодвум.

Канешне, экзамен здаваць — не поле перайсці: як у кожнай справе, і тут ёсць

свае тонкасці. Напрыклад, калі Ёлы здаваў экзамен па рускай літаратуры, давалася крыху схітрыць. Справа такая: ён узяў білет, там два пытанні, першае — Міхаіл Шолахаў «Паднятая цаліна», вобраз жанчын. Другое — Антон Паўлавіч Чэхаў, апавяданне «Агрэст». Раман Шолахава Ёлы нават у рукі не браў... Толькі па падручніках і ведае, што там два камуністы, рабочыя трактарнага завода — Нагульнаў і Давыдаў, едуць у калгас навучаць сялян, як трэба з трактарам абыходзіцца. Што да жаночых вобразаў, то адтуль ён нават ніводнага прозвішча не памятае... А «Агрэст» іншая справа: ён толькі ўчора прачытаў гэтае апавяданне і ўсё, ад пачатку да канца, памятае... Але «Агрэст» у білеце стаіць другім. Скажаш, што на першае пытанне не можаш адказаць, здымуць бал, таму абавязкова адказаць трэба пачаць з другога пытання...

Абітурыент Ёлы Іламанаў так і зрабіў: ён спытаў дазволу пачаць адказ з другога пытання. Дзіўна! Экзаменатар, малады чалавек гадоў трыццаці — трыццаці пяці, без лішніх пытанняў дазволіў. І Ёлы з асалодай пачаў расказваць пра

агрэст, пра зялёны агрэст, пра кісасалодкі агрэст, пакуль яго не спыніў экзаменатар... Задаволены адказам выкладчык напрасіў яго пераходзіць да другога, гэта значыць, першага пытання. Як цяпер быць? «Паднятую цаліну» ён не чытаў... Ніякіх жанчын адтуль не ведае... Што рабіць? Тэрмінова трэба было нешта прыдумаць. І ён прыдумаў: напрасіў дазволу расказаць не пра вобраз жанчын, а пра камуністаў... Нядзіўна, што экзаменатар і гэтую просьбу задаволіў, бо пакуль ішоў яшчэ толькі 1983 год. І Ёлы пачаў расказваць пра тое, што ведаў з падручніка...

Паставіўшы неспадзяваную адзнаку «выдатна», экзаменатар схіліўся да Ёлы і амаль шэптам вымавіў:

— Малады чалавек, не расказаўшы пра жанчын, вы правільна зрабілі: там усяго толькі адна жанчына — Лукер'я, і тая... сучка...

Ёлы Іламанава ў гэты момант ахапіла адна думка: тут можна вучыцца, тут трэба вучыцца...

Ізноў той самы хлопчык

У псіхіятрычнай бальніцы пачаліся цікавыя дні. Сюды змясцілі хлопчыка, адбітага ў ваўкоў. Корпус, куды яго пасялілі, складаўся з доўгага калідора з палатамі рознага памеру з двух бакоў. У палат дзвярэй не было, чарнелі толькі дзвярныя праёмы. Так было зручней сачыць за хворымі. Толькі каля аднаго пакоя ў глыбіні калідора былі дзверы. Гэты пакой служыў нейкім маленькім складам, там захоўваліся патрэбныя для гаспадаркі рэчы — рыдлёўкі, ведры... яшчэ сцягі, транспаранты, партрэты членаў палітбюро ЦК, якія выцягвалі

адтуль толькі на майскія і кастрычніцкія святы.

Рыдлёўкі, ведры адтуль прыбралі, сцягі, транспаранты і партрэты не чапалі, не было куды іх пераносіць, пакой падмялі, памылі, паставілі ложак, стол, крэсла, і сюды пасялілі хлопчыка, адбітага ў ваўкоў. Перадаючы адзін з ключоў ад гэтага пакоя медсястры Ірыне Васільеўне, галоўны ўрач сказаў:

— Ірына Васільеўна, я вось доўга думаў, але не знайшоў, акрамя вас, чалавека, які змог бы прыгледзець за гэтым хлопчыкам... Я вас ад іншых абавязкаў вызваляю... Займайцеся толькі гэтым хлопчыкам... Калі яго яшчэ можна назваць хлопчыкам... накарміце, пакладзіце спаць, увогуле, бярыце пад сваё крыло... Калі атрымаецца, навучыце хадзіць па-чалавечы... Першыя часы, можа, гэтага і дастаткова... Калі патрэбна, звяртайцеся да нас, дапаможам...

Медсястра Ірына Васільеўна не магла адмовіць. У яе сваіх дзяцей не было. Вось з'явілася магчымасць даглядаць дзіця, ды яшчэ якое дзіця...

З аднаго боку, даўно хацела адчуць сябе маці, з іншага — цікава: усё ж такі

не кожны дзень хлопчыка, адбітага ў ваўкоў, сюды прывозяць...

А хлопчык быў не падарунак. Увесь у валасах, скура грубая, мазолістая, абветраны твар, дзікія вочы, не ўмеў на двух нагах стаяць, увесь час спрабуе на карачках хадзіць, у дадатак да гэтага не размаўляе, толькі рыкае, пра ўсмешку нават і размовы няма...

Вось такі не самы поўны партрэт хлопчыка, адбітага ў ваўкоў.

Манахаў

Імя кіраўніка творчага семінара Уладзіміра Манахава Ёлы ўпершыню пачуў у інстытуце. Расказваюць, што ён добры пісьменнік, некалькі тоўстых кніг мае. Артур нават ведае, што яму семдзесят пяць гадоў, што ён мае званне прафесара.

У аўдыторыі ўжо чалавек сем-восем сабраліся. Васіль Цуркану з Малдовы, Уладзімір Сотнікаў з Беларусі, Саша Паню аднекуль з Сібіры... Акрамя іх вось Артур Доля з Украіны, за апошнім сталом — Іван Прыстаўкін, побач з ім каўказцы — Сафар Уздзенаў і Набігула Джаватханаў...

Усе чакаюць Манахава... Прафесара і пісьменніка... Кіраўніка творчага семінара... І Ёлы чакае... і думае: «Што за прозвішча — Манахаў... калі вучыць будзе таксама як манах... не ведаю... Семдзесят пяць гадоў... ці не дужа стары...»

Дзверы з грукатам адчыніліся. Увайшоў чалавек: на выгляд гадоў шасцідзесяці, валасы ўсе як быццам пакрытыя інеем, велізарныя акуляры ў чорнай аправе, карычневыя скураны партфель, які, мяркуючы па ўсім, прайшоў

нямала выпрабаванняў... Яму чамусьці не спадабалася крэсла, і прафесар імгненна прыбраў яго. Паставіў іншае (якраз у куце аўдыторыі іх было некалькі). Уладкаваўшыся ямчэй, падняў галаву, паглядзеў так, як быццам у адначасе ахапіў позіркам усю аўдыторыю.

Ёлы апусціў галаву і паглядзеў на суседа:

— Артур, гэта хто?
Адказ быў вельмі кароткі:
— Манахаў.
— Гэтаму... семдзесят пяць гадоў?
Артур кіўком галавы пацвердзіў.

Прафесар Манахаў выцягнуў з партфеля нейкія паперы, раскаў іх перад сабою. Усе, у тым ліку і Ёлы, чакалі, што будзе далей... «Зараз выцягне з партфеля велізарную хусцінку і пачне выціраць акуляры — ва ўсіх прафесараў такая звычка... я падумаў, што на галаве ў яго будзе прафесарская цюбецка... і кій у руцэ».

Манахаў паглядзеў на паперы, якія ляжалі перад ім, і вымавіў:

— Васіль Цуркану... хто?
Блакiтнавокі малады чалвек з сярэдзіны аўдыторыі падняўся:

— Я.
Прафесар прадоўжыў:
— З Малдовы?
— Так.
— Колькі вам гадоў?

Ён, быцца саромеючыся сваёй маладосці, хуценька адказаў:
— Дзевятнаццаць.

Пасля прафесар прадаўжаў знаёміцца са студэнтамі ўжо па алфавіце. Чаму ён першым назваў прозвішча Цуркану, для ўсіх засталася загадкай...

Прыйшла чарга Ёлы.
— Іл-ламанаў!

Прафесар чамусьці назваў яго прозвішча з націскам на літару «л». Ёлы, не звяртаючы на гэта ўвагі, падняўся з месца.

Манахаў спадылба, вывучаючы, паглядзеў на яго:

— Вось вы які, аказваецца? З Туркменістана?

— Так.
— Колькі вам гадоў?
— Дваццаць два з паловаю.
Манахаў зняў акуляры:

— Нават так... Як у вас там Джума пажывае?

Ад нечаканасці ў Ёлы ногі падкасіліся, ён свой голас не пазнаў:

— Н-ее в-введаю-ю...
— Як гэта так, яго адбілі ў ваўкоў і...
— І аддалі ў бальніцу...

— Правільна, у апавяданні, якое вы адправілі ў інстытут, на творчы конкурс, пра гэта і сказана... Мне здавалася, што такое сапраўды было ці я памыляюся?

Ёлы спяшаўся адказаць:

— Сапраўды было... Я сам быў сярод тых салдат, якія злавілі яго...

— У апавяданні гэта адчуваецца... адчуваецца, што паміж пісьменнікам і апавяданнем ёсць арганічнае адзінства... можа, нават таму я запрасіў вас на ўступныя экзамены... словам, каб бліжэй пазнаёміцца...

Сказаць, што Ёлы стаяў агаломшаны — гэта значыць нічога не сказаць. «Вось як гэта робіцца, да маленькага апавядання такая ўвага!.. Нават пасля такой размовы адчуваеш сябе крыху пісьменнікам...»

Прафесар Манахаў прадоўжыў:

— Хацелася б бліжэй пазнаёміцца з вамі, асабліва з Джумой... І калі вы не супраць, давайце апавяданне пра Джуму ператворым у раман... я хацеў сказаць, што вы ператворыце, а я, калі трэба, дапамагу... Раман пра Джуму, пра хлопчыка, адбітага ў ваўкоў, будзе вашай творчай справаздачай за перыяд вучобы ў інстытуце.

Калі Ёлы апусціў на крэсла сваё спушчанае цела, прафесар называў наступнае прозвішча:

— Сотнікаў! — Ён яўна ведаў, што Сотнікаў з Беларусі, таму і заспяваў голасам ансамбля «Песняры»: «Молодость моя, Белоруссия...»

З туркменскай.

Пераклад Уладзіміра СКАРАБАГАТАГА

«Дзяжурны па планеце»

Гэта быў ужо не першы для мяне семінар маладых пісьменнікаў у Каралішчавічах. За час, што прайшоў з папярэдняга, у мяне з’явіліся першыя публікацыі ў рэспубліканскім друку, і я стаў падумаць пра выданне ўласнай кнігі.

Ды і каралішчавіцкія сосны і ўтульны пісьменніцкі дом былі як вяртанне ў родную і чаканую атмасферу. Сярод удзельнікаў семінара ўвагу прыцягвала дружная кампанія філфакаўцаў БДУ, дзе прыкметна выдзяляліся пышнавалосы з пшанічнымі вусамі Алесь Пісьмянкоў і невысокі, худзенькі, у вялізных акулярах Мікола Мятліцкі. У гэтага хлапца быў густы басавіты голас, ён упэўнена і актыўна ўдзельнічаў ва ўсіх абмеркаваннях, і адчувалася, што ён лічыць сябе не нясмелым пачаткоўцам, а паўнацэнным удзельнікам літаратурнага працэсу.

Што і пацвердзілася, калі пасля абмеркавання маіх вершаў ён падышоў і пачаў размову з фразы:

— Як паэт я цябе разумею...
Гэтага «як паэт» я не мог тады сабе дазволіць, хоць па ўзросце быў старэйшы, ды і доўгі час пасля не рашаўся называць сябе такім высокім словам.

Ужо тады было відаць, што Мікола лічыць літаратуру сваім жыццём і лёсам і свой выбар ён зрабіў канчаткова.

Другая наша сустрэча адбылася ў Наваполацку. Я працаваў тады рэдактарам радыёвяшчання на вытворчым аб’яднанні «Палімір», а Мікола прыехаў у камандзіроўку ад газеты «Літаратура і мастацтва», куды яго ўзялі адразу пасля ўніверсітэта.

Сталічны госць рыхтаваў матэрыял для свайго выдання, а я, як гасцінны гаспадар, запрасіў яго да нас дадому на святочны абед. У гэты час у гасці прыехала мая цешча з Палесся, і мне хацелася пазнаёміць яе з земляком.

«О, гэтае хлапчана ўжо вялікі начальнік?» — здзівілася мая Зося Паўлаўна.

А Мікола паводзіў сябе як заўсёды нязмушана і ўпэўнена, хваліў прыгатаваныя Мар’яй Іванаўнай бульбяныя клёцкі, распытваў маю палескую цешчу пра вясковае жыццё.

Пасля мы доўга не бачыліся. У Міколы выходзілі кнігі, яго хвалілі крытыкі, а я быў далёкі ад сталічных літаратурных колаў, шмат часу аддаваў працы ўласнага карэспандэнта радыё.

Мікола Мятліцкі.

Пасля пераезду ў Мінск лёс нечакана прывёў мяне пасля нядоўгай працы ў «Вожыку» ў самы вір літаратурнага жыцця — мяне абралі намеснікам старшыні Саюза пісьменнікаў, я пасябраваў з Алесем Пісьмянковым, з’явілася новае кола калег і сяброў.

З Міколам Мятліцкім мы не сказаць, каб адразу зблізіліся. Ён ужо меў сваю вагу, больш сябраваў са старэйшымі мэтрамі, яго называў сваім папчечнікам сам Іван Пятровіч Шамякін.

Часцей сталі сустракацца ў кабінёце Алеся Пісьмянкова, калі Мікола заходзіў пагаварыць «да Сашы». Яны разам успаміналі сумесныя паездкі на рыбалку, разважалі і пра літаратуру. Стаўленне Мятліцкага да многіх падзей было важкім і грунтоўным. Ён ужо тады адчуваў сваю адказнасць, свой абавязак літаратара, быў не па гадах салідным, нібыта старэйшы за нас нашмат. Хаця часам у ім прачынаўся малады Мікола з уласцівым толькі яму гумарам.

У пісьменніцкім асяроддзі не ўсе адназначна прынялі прызначэнне яго галоўным рэдактарам часопіса «Полымя». Але Мікола ўзяўся за справу з пацучцём пераемнасці слаўных імёнаў папярэднікаў на гэтай пасадзе. І хоць узнікала нямала праблем у складаных чынах і з падпіскай, і з напаўненнем рэдакцыйнага партфеля, Мятліцкі не апускаў планку

літаратурнага ўзроўню выдання. У той час з ім працавалі Віктар Праўдзін, Алесь Наварыч, Уладзімір Марук, Уладзімір Саламаха, Анатоль Зэкаў, Вадзім Спрыначан, Алесь Марціновіч — вядомыя творцы і вопытныя рэдактары.

Мне як члену рэдкалегіі не раз даводзілася прысутнічаць на абмеркаванні планаў і аналізе надрукаванага на старонках часопіса, і я бачыў шчырую зацікаўленасць галоўнага рэдактара ў тым, каб часопіс працягваў слаўныя традыцыі «палымянцаў».

Што да традыцый, Мікола ўсур’ёз адчуваў сябе прадаўжальнікам вялікіх папярэднікаў і не раз гаварыў пра гэта.

— Ведаеш, Навум, на нашы плечы кладзецца ўвесь цяжар адказнасці за нашу літаратуру, за тое, што пакінулі нам Мележ, Шамякін, Броўка.

Ён не раз прамаўляў мне гэта пры сустрэчах, і ў яго словах не было найгранасці ці лішняга пафасу. Ён так лічыў, і тое, што многім магло падацца надта выкапарным, для яго было натуральна, як назваць сябе «дзяжурным па планеце».

Яшчэ адна цікавая акалічнасць. Калі ён палічыў, што ў нечым мяне абышлі, не памятаю нават, тычылася гэта прэміі ці ўзнагарод, то на поўным сур’ёзе ў прысутнасці калег дэклаараваў:

— Я гатовы адмовіцца ад свайго ўзнагароды, мне хлопці, на карысць Навума.

Дзякуй Богу, не спатрэбілася, ды і я на такое не пагадзіўся б, але гэта ў многім характарызавала Міколу.

Затое ён быў рады, што мне прысвоілі званне «Заслужаны дзеяч культуры».

— Ёсць пра што пагаварыць абодвум заслужаным, — сказаў ён мне, калі я чарговы раз запрашаў на сваю праграму «Суразмоўцы».

Дарэчы, ён адзін з нямногіх маіх суразмоўцаў, які быў у гэтай праграме другі раз.

Мікола сышоў з жыцця нечакана, ды і ці бывае чаканымых сыход блізкага чалавека.

Расказваюць, што ён жартаваў у апошнія дні ў бальніцы.

Заўсёды сур’ёзны, адказны, але многія ведаюць яго як вяцелага, з добрым гумарам чалавека.

Ён выканаў сваё прызначэнне на зямлі, застаўся для нас паэтам, беларусам, «дзяжурным па планеце».

Навум ГАЛЫПЯРОВІЧ
Фота Кастуса ДРОБАВА

Мікола МЯТЛІЦКІ

* * *

Утаймуйцеся, сілы чорныя,
Разбуральныя, патаемныя,
Агрэсіўныя, чужатворныя,
Чужародныя і нядрэмныя!

Сілы — крылы спакусы хіжае,
Нішчыць край і люд свой гатовыя...
Беларусь мая, веру, выжыве,
Як не раз было ў дні суровыя.

Утаймуйцеся, сілы чорныя,
Чужародныя, чужатворныя!

1.12.2020

* * *

Пад сонечнай каронай залатой
Ужо стагоддзі сталі на пастой,
І на адной з загэтых ёй планет
Жыцця успыхнуў зырк першацвет,
І праз таемна збеглыя гады
І ты, і я з’явіліся сюды.
У каралеўстве зорнага святла
Зямля і нам наш час быцця дала,
І крочым мы сваёй зямной вярстой
Пад сонечнай каронай залатой.

9.08.2021

* * *

Рослыя вязы ў абхон
Усталі на вуліцы той,
Дзе радасць бруіла ўзахлёб,
Дзе пыл аж курэў пад пятой,
Дзе пах за платамі кроп...
Вязы...
І Час-далакоп...

10.07.2021

Лімавец

Ён гадамі глядзеў на прыступкі “Ін’яза”,
Упіваўся дзявочай красой, як нямногія.

Ўсё грываць і грываць прыгажуняў абцасы,
Усё ідуць і ідуць прад вачмі, даўганогія!

Пазірае з акна, што між кроністых дрэў,
На няспынны іх цуг ад вясны да вясны.
Ён не бачыць таго: сам даўно пастарэў,
Ды нязменна (гады!) юнь-пяшчота —
яны.

6.03.2021

* * *

За далёкія нагоркі
Адступіўся вечар сіні,
Дружна выбліснулі зоркі
У неба чорнага пустыні.

Павялі свае гаворкі
У заселеным сусвеце.
Не яны, для іх мы — зоркі,
Кожны — зырка сэрцам свеціць!

17.07.2021

* * *

230 мільёнаў гадоў кракадзілу,
60 мільёнаў гадоў кіту,
50 мільёнаў гадоў слану...
3 мільёны гадоў — усяго! — чалавеку.
І ён, малалетка эвалюцыйны,
Ужо столькі ўправіўся на зямлі
Жахот натварыць...

19.07.2021

* * *

На дзялянцы памяці маёй,
Дзе сякера часу пахадзіла,
Як няшмат дрэў стойкіх ацалела —
Дзён прасветлых, спеўных,
шумналістых.

Колькі іх, пакладзеных, лягло
Пад драпежным чорным ураганам,
Што над краем ноччу праігуаў...
Грознае імя ў яго — Чарнобыль!

Скуты чорнай мёртвасцю прагал
Утварыўся на душы збалелай.
Шмат гадоў імкнуўся — і не змог
Памяць прасвяціць высокім сонцам.

23.08.2021

* * *

Стала няўстойлівай
псіхіка чалавечая,
Усё болей і болей тых,
хто на мяжы вар’яцтва.

За спінай грывіць
стагоддзяў галоснае веча,

Просіць нас
людзьмі заставацца
У век разбэшчана-разняволены,
Дзе звыкла мільгае
азадак аголены.

17.07.2021

* * *

Зноўку ваеншчына мускуламі грае.
Гуртуецца зноўку варожая згря.
Зноўку шалее Еўропа старая...
Зноў дзесь у бункеры ляжыць
план сакрэтных.
Зноўку паўкроку да Трэцяй сусветнай...

26.07.2021

Ведайце

Вы, чые душы дробязней цэнта,
Хто водзіць заўсёдна са смерцю гульнію,
Ведайце: краіны сваёй прэзідэнта
Ад кулі грудзёмі я засланю.

Мільёнаў маіх суайчыннікаў грудзі
Стануць побач надзейнай бранёй.
І вы, нелюдзі, а не людзі,
Самі патонеце ў чорным брудзе,
Спароджаным ваішай крывавай разнёй.

17.04.2021

Маладым суайчыннікам

Вы на руінах колішняй вайны
Як кветкі ўсталі ў сонцы
і раскошы.
І галасы залівіста чутны,
І кожны — белабрысы і харошы.

Вам хочацца хутчэй нырнуць у свет,
Прыняць яго ітандэнтныя спакусы.
Ды ён, наверце, ўсё ж не раснацвет,
О, юныя шчасліўцы беларусы!

І тыя, што прыстойныя на від,
Хто сёння —
і саліднасць, і пакора,
Учора тут чынілі генацыд,
Хадзілі ўсцяж з нагайкамі заўчора.

Якой іх лютасць хіжаю была,
Якой была іх азвярэлай вера,
Няхай вам скажуць мёртвая Ала
І ад крыві дзяцей Чырвоны Бераг.

Якім быў іхняй жорсткасці вянец,
Сюды ішлі яны з якою ласкай,
Няхай вам скажа скрушны Трасцянец
З крыві прарослай сёння кожнай
краскай.

Званамі скажа сцёртая Хатынь,
Што скаланае чуйна неба высі...
Астынь, душа бадзяжная, астынь,
Прыстань хоць на хвіліну, азірніся!

Не стань прадажнай! —
ты патрэбна тым,
Хто ўмее вабіць так зазыхна ў сеткі,
Каб над Айчынай зноў узвіўся дым
І зноў крывёю набрынялі кветкі.

Вы, дзеці шматпакутнае зямлі,
Каго яна ад згубы ўратавала,
Каго шчасліва ў цэмя цялавала,
Каб жыць па-чалавечы тут магло.

6.08.2021

Каб стаць беларусамі

«Толькі праз родную мову чалавек можа стаць беларусам, бо ў ёй хімія і фізіка, гісторыя і батаніка, эканоміка і культура таго, што называецца нацыяй, народам».

Янка Сіпакоў

«Кожны мае права карыстацца роднай мовай, выбіраць мову зносін», — сцвярджае Асноўны Закон Беларусі — Канстытуцыя, якая замацоўвае наяўнасць дзвюх дзяржаўных моў — беларускай і рускай, прадугледжвае іх раўнапраўнае выкарыстанне ва ўсіх найважнейшых сферах афіцыйных зносін — дзяржаўна-заканадаўчай, афіцыйна-справавой, палітычнай, адукацыйнай і інш. Але, каб зрабіць свядомы выбар на карысць той ці іншай мовы, трэба быць знаёмым з культурай яе носьбітаў. Ну а для таго, каб гэтыя ўсім вядомыя прапісныя ісціны сталі больш зразумелымі і ўкараняліся ў жыццё, тэорыю неабходна замацоўваць практыкай.

Таму ў вышэйшай навучальнай установе, якая рыхтуе кадры для органаў дзяржаўнага кіравання, Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь не першы год сумеснымі намаганнямі кафедры міжмоўнай камунікацыі, Студэнцкага савета і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі ладзяцца мерапрыемствы, закліканыя заахвоціць моладзь больш размаўляць, чытаць і пісаць па-беларуску.

І вось нядаўна Акадэмія кіравання вітала ў сваіх сценах гасцей: галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» Вольгу Рацэвіч, папулярнага паэта-песенніка, члена саюза пісьменнікаў Беларусі, падпалкоўніка міліцыі ў адстаўцы Кастуся Цыбульскага, паэтэсу, прэзаіка, перакладчыцу, настаўніцу беларускай мовы і літаратуры Веру Буланда, а таксама ансамбль народнай музыкі і песні «Менскі гармонік» пад кіраўніцтвам Івана Катковіча.

На пачатку мерапрыемства пад назвай «Літаратурна-музычная гасцёўня», якое адкрыў рэктар Акадэміі кіравання Вячаслаў Даніловіч, адбылося ўзнагароджанне пераможцаў і ўдзельнікаў конкурсу чытальнікаў «Роднае слова», што прайшоў напярэдадні, калі 15 студэнтаў-канкурсантаў чыталі па-мастацку не толькі творы класікаў беларускай літаратуры, але і ўласныя беларускамоўныя вершы.

Журы конкурсу, куды ўваходзілі выкладчыкі, прадстаўнікі Студэнцкага савета і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа, было няпроста справіцца са сваёй задачай і вызначыць пераможцаў, таму што чытальнікі стараліся не толькі выразна прачытаць на памяць вершы і прэзаічныя ўрывкі, але і прадставіць іх з дапамогай розных вобразна-выяўленчых сродкаў, што ў кожным выпадку

надавала сваю адметнасць і непаўторнасць. А што ўжо казаць, калі даводзілася мець справу з аўтарамі-чытальнікамі, творчыя намагання якіх немагчыма ацэньваць аднолькава з работамі іншых канкурсантаў... Выручыў Кастусь Цыбульскі, прапанаваўшы журы ў якасці спецыяльных прызоў для аўтараў-чытальнікаў свае кнігі з аўтографамі, якія, безумоўна, сталі для маладых людзей каштоўнымі падарункамі.

Паліна Дашкевіч: «Я ўдзельнічала ў конкурсе чытальнікаў «Роднае слова» з уласным вершам, за што была ўзнагароджана зборнікам вершаў і песень Канстанціна Цыбульскага «Щит и меч моей

державы». Харызма і талент Канстанціна Пятровіча ўразілі мяне падчас сустрэчы ў «Літаратурна-музычнай гасцёўні», таму яго кніга стала сапраўды неацэнным падарункам».

Вершы на тэму няпростай і гераічнай службы ў органах унутраных спраў, любові да сваёй Радзімы, мужнасці і чалавечай годнасці адразу ўражваюць і крапаюць да глыбіні душы. У іх Канстанцін Пятровіч змог простымі словамі сказаць пра самыя галоўныя рэчы. Нездарма яго шматлікія паэтычныя творы пакладзены на музыку вядомымі беларускімі кампазітарамі. Лічу, што яны абавязкова знойдуць свайго слухача і чытальніка як у міліцэйскім асяроддзі, так і сярод грамадзянскага насельніцтва».

Аляксей Осіпаў: «Я атрымаў зборнік твораў «Мы людям служым» ад самога Канстанціна Цыбульскага за аўтарскі верш. Вельмі прыемна мець такую каштоўную ўзнагароду за сваю творчую працу! Шмат карыснага напісана ў гэтым зборніку, ёсць чаму навучыцца як у жыцці, так і ў творчасці! Буду працягваць натхняцца творами такога таленавітага чалавека!»

Пасля ўрачыстай часткі з узнагароджаннем чытальнікаў Вольга Рацэвіч,

знаёмячыся са студэнтамі і выкладчыкамі, якія прыйшлі ў «Літаратурна-музычную гасцёўню», не проста расказала пра часопіс «Маладосць», а запрасіла чытаць і друкавацца ў ім. Акрамя таго, з дапамогай супрацоўнікаў кафедры міжмоўнай камунікацыі правяла так званую літаратурную латарэю, удзел у якой ахвотна прынялі 64 навучэнцы Акадэміі кіравання. Тыя некалькі дзясяткаў чалавек, што выцягнулі шчаслівыя латарэйныя білеты, атрымалі ў падарунак розныя нумары «Маладосці», кнігі сучасных беларускіх аўтараў і беларускамоўныя паштоўкі.

Літаратурна-музычная частка імпрэзы, у якой выступілі Кастусь Цыбульскі, Вера Буланда і ансамбль «Менскі гармонік», выклікала надзвычайную цікавасць, бурныя апладысменты і мноства шчаслівых усмешак, прычым з абодвух бакоў. «Вельмі ўдзячная і я, і мае сябры за запрашэнне! — сказала пазней Вера Буланда. — Такую зацікаўленую аўдыторыю рэдка сустрачаш апошнім часам. Лёгка нам спявалася, чыталася, таму што адчувалі шчырага глядача ў кожным прысутным у зале. Мы пад уражаннем ад вашых студэнтаў і выкладчыкаў, ад вашай увагі і павагі. Аж сэрцу прыемна і душы святочна».

Тым часам намеснік старшыні Студэнцкага савета Акадэміі кіравання Алег Суднік адзначыў: «Вельмі рады, што меў дачыненне да арганізацыі такога выдатнага мерапрыемства, як музычна-літаратурная гасцёўня ў нашай роднай акадэміі! Лічу за вялікае шчасце і гонар знаёмства з галоўным рэдактарам «Маладосці» Вольгай Рацэвіч — чалавекам, для якога Беларусь, беларускасць і беларуская мова — не проста словы і словазлучэнні, а сэнс жыцця. Атрымаў шчырае задавальненне ад пранікнёных вершаў Веры Буланда, незабыўных кампазіцый

у выкананні Канстанціна Цыбульскага і ансамбля «Менскі гармонік». Гэта сапраўдныя носьбіты беларускай культуры, якія перадаюць любоў да Бацькаўшчыны праз свае творы, песні». У падтрымку прыведзенага меркавання пажадалі выказацца і некаторыя студэнты.

Пераможца конкурсу чытальнікаў з дыпламам I ступені Дар'я Максімава: «Калі я вучылася ў школе, то ўвесь час прымала ўдзел у конкурсах з вершамі на беларускай мове, сама пішу вершы. Я вельмі рада, што такія мерапрыемствы праходзяць і ў акадэміі, нават больш маштабныя. Радавалася кожнаму пачутаму слову на беларускай мове, а людзі, якія выступалі перад намі, уражавалі прыгажосцю выканання твораў».

Пераможца конкурсу чытальнікаў з дыпламам III ступені Арсеній Гушчэня: «Мерапрыемства прайшло на адным уздыху! Я з задавальненнем слухаў чужыя песні Кастуся Цыбульскага і вершы таленавітага аўтара Веры Буланда, творы якой сягаюць у самае сэрца. Усё супер! Засталіся толькі пазітыўныя эмоцыі».

Арына Абрамовіч: «Вельмі прыемныя і цікавыя людзі. Мне было цікава даведацца пра іх творчасць і паслухаць прыгожыя песні на роднай мове!»

Глеб Качаноўскі: «Вельмі спадабаўся мерапрыемства! Дзякуючы такой праграме, мы змаглі адчуць і ўсвядоміць унікальнасць беларускай культуры! Вельмі спадабаліся выступоўцы Вера Буланда і Кастусь Цыбульскі. Яны сапраўдныя прафесіяналы, артысты, унікальныя таленты! Менавіта дзякуючы ім мы змаглі паглыбіцца ў нашу культуру і палюбіць яе яшчэ мацней!»

Віалета Грыб: «Усё было чужым і вельмі цікавым. Канцэрт чужоўны!»

Цімафей Лутовіч: «Мерапрыемства прайшло ў чужой атмасферы сяброўства і сапраўднай беларускасці. Я быў у захапленні ад творчасці неверагодна таленавітай Веры Буланда і выдатнага паэта і выканаўца Кастуся Цыбульскага. Вялікі дзякуй за праведзенае мерапрыемства!»

Лізавета Урбан: «Літаратурна-музычная гасцёўня» з удзелам Вольгі Рацэвіч, ансамбля «Менскі гармонік», Кастуся Цыбульскага і Веры Буланда прайшла чужоўна, у сяброўскай атмасферы. Госці ўзнялі настрой, натхнілі. Я яшчэ раз ўпэўнілася, што беларуская мова найлепшая, беларусы самыя адкрытыя і вясёлыя людзі, і неабавязкова нарадзіцца ў нашай краіне, каб звацца беларусам (Вера Буланда нарадзілася ў Маскве). Лічу, што такія мерапрыемствы патрэбны для таго, каб развіваць у моладзі любоў да беларускай мовы. Калі мы пачнем яе выкарыстоўваць у паўсядзённым жыцці, то і іншыя за намі пацягнуцца!»

Наталля ЯКАВЕНКА
Фота даслана аўтарам

Своечасова і карысна

Абласны семінар прозы і драматургіі прайшоў на базе аддзела перыядычнага друку Гомельскага абласнога ўніверсальнага бібліятэкі імя У. І. Леніна. Яго ініцыятарам выступіла літаратурнае аб'яднанне «Слова» пры Гомельскім аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі. Удзельнікі семінара разгледзелі шэраг актуальных пытанняў, якія датычаць грамадскага і літаратурнага жыцця ў краіне і рэгіёне.

У практычнай частцы семінара ў цэнтры ўвагі былі новыя кнігі пісьменнікаў-гамельчан. Грунтоўны аналіз кнігі Таццяны Майсеевай «Ці то дрэва, ці то куст» зрабіў Алег Ананнеў. Рэцэнзент адзначыў, што работа Таццяны Рудольфаўны вельмі карысная і своечасовая, бо з'яўляецца не толькі крыніцай новых ведаў аб прыродзе, але і спрыяе развіццю экалагічнай культуры, фарміруе паважлівыя адносіны да сям'і і малой радзімы.

Мінула ўжо больш чым два гады, як няма з намі пісьменніка Васіля Ткачова. На семінары прагучалі ўспаміны Міхася Слівы, у якіх выказана шчырая пашана да літаратара, які сваёй творчасцю праславіў родны край.

Творчы тандэм Андрэя Матвеенкі і Таццяны Майсеевай добра вядомы на Гомельшчыне. І новая кніжка гэтых аўтараў «Аўтографы на снезе» — п'есы-мініяцюры пра жыццё жыхароў лесу — прыйшлася даспадобы юным чытачам і іх настаўнікам, канстатавала Тамара Кручэнка.

Пра жыццё ва ўсіх яго праявах цікава піша ў сваёй новай кнізе «А душа заўжды маладая...» Міхась Сліва. Па словах самога аўтара, яна стваралася як «дзённік чытача», «кніга для сябе»: занатоўваліся цікавыя думкі, прачытаныя ў творах розных пісьменнікаў — як беларускіх, так і замежных. Затым тэкст быў дапоўнены аўтарскімі матэрыяламі і перакладамі, у тым ліку гумарыстычнымі. І яны, як падкрэсліў у сваім водгуку Уладзімір Гаўрыловіч, вельмі ўдалыя, трапныя: «Мы можам здзейсніць літаратурнае падарожжа па краінах і кантынентах, прачытаць тое, што рассяяна па шматлікіх кнігах, выдадзеных у розныя гады на розных мовах. Многім чытачам прыйдуцца даспадобы мудрыя, неардынарныя, часам парадаксальныя разважанні пра літаратуру, творчасць, каханне, адносіны паміж людзьмі, пра жыццё ва ўсіх яго праявах...»

Падчас семінара прозы адбыліся і экспрэс-прэзентацыі новых кніг Наталлі Шэмет і Наталлі Шастаковай,

Падчас семінара.

Таццяны Майсеевай і Уладзіміра Гаўрыловіча, Алы Навумавай і іншых гомельскіх аўтараў. Гэтыя выданні стануць асновай даследаванняў і рэцэнзій, якія будуць агучаны на наступным семінары прозы ў красавіку.

Мікалай ІГНАТОВІЧ
Фота даслана аўтарам

Галоўнае ў жыцці

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры пачаў вясну з урачыстай падзеі — святкавання 95-годдзя з дня нараджэння знакамітай паэтэсы Еўдакіі Лось. З 1 да 31 сакавіка ў музеі працуе літаратурна-мастацкая экспазіцыя, якая знаёміць наведвальнікаў з жыццём і творчасцю пісьменніцы.

Еўдакія Якаўлеўна Лось нарадзілася 1 сакавіка 1929 года ў вёсцы Старына Ушацкага раёна. «Ушацкая мадонна» — так велічна-шаноўна называў пісьменніцу яе зямляк Рыгор Барадулін. Мастацкім лейтматывам выстаўкі сталі валожкі і іх яркія сіні колер, які не мае аналагаў сярод кветак, — сімвал Віцебшчыны і ў прыватнасці Ушацкага раёна. Еўдакія Якаўлеўна вельмі любіла сваю малую радзіму і прысвяціла ёй шмат твораў:

...Паедземце, дружа, ва Ушачы,
Там зараз вясна, ды вясна.
Бярэзіна соладка плача,
Над рэчкай — вятроў гамана...

Пісьменніца належыць да першага пасляваеннага пакалення творцаў, якое даследчыкі часта называюць «пакаленнем дзяцей вайны» або «філалагічным», таму што ў іх ужо была магчымасць вучыцца. Калі пачалася вайна, юная паэтэса скончыла толькі 5 класаў. Гэтыя жудасныя падзеі паўплывалі на яе далейшую творчасць і жыццё. У экспазіцыі прадстаўлены чорна-белыя фотаздымак сям'і пісьменніцы, падпісаны самой Еўдакіяй Лось, які быў зроблены за тыдзень да пачатку

Сяброўскія шаржы на Еўдакію Лось.

Вялікай Айчыннай вайны. На фота можна пабачыць старэйшага брата паэтэсы Сяргея, якому тая асабліва давярала і ў пачатку творчага шляху паказвала свае першыя вершы. Сяргей загінуў падчас вайны, што стала вялікім горам для ўсёй сям'і, а асабліва для Еўдакіі Якаўлеўны. Яна прысвяціла брату шмат вершаў, напоўненых болем і сумам:

Мой браток,
Я дасюль не веру,
Што цябе на зямлі няма...
Мне здаецца, адчыніш дзверы —
І сустрэну цябе сама.

Тэма вайны — адна з найважнейшых у творчасці Еўдакіі Лось. У многіх вершах яна расказвае пра тых, чыё дзяцінства выпала на ваенныя гады, хто пасля аднаўляў краіну, хто загінуў за свабоду і мір: «Вы не бачылі вёсак, якія не ўсталі з вайны? // Па ўсёй Беларусі, па ўсёй Беларусі яны...»

Еўдакія Лось — таленавітая пісьменніца, патрыётка, а таксама маці. Шмат вершаў прысвяціла свайму сыну Дзмітрыю. На выстаўцы прадстаўлены лісты пісьменніцы да сына, якія яна пісала падчас камандзіровак. Радкі, напісаныя знакамітай асобай, расказваюць пра звычайныя бытавыя сямейныя справы: як здароўе ў бабулі, колькі ў яе засталася грошай, якія падарункі прывязе сям'і. Дарэчы, Еўдакія Якаўлеўна шмат вандравала, а з падарожжаў прывозіла памятныя значкі, якія таксама прадстаўлены на выстаўцы.

Пяру паэтэсы належаць шматлікія паэтычныя зборнікі, сярод якіх «Сакавік» (1958), «Палачанка» (1962), «Людзі добрыя» (1963), «Хараство» (1965), «Яснавокія малыя» (1967), «Галінка з яблыкам» (1973), «Лірыка» (1975), «Валожка на мяжы» (выбранае, 1984), а таксама кніжак вершаў для дзяцей «Абутая ёлачка» (1961), «Казка пра Ласку» (1963), «Вяселікі» (1964), «Зайчык-выхваляйчык» (1970), «Дванаццаць загадак» (1974) «Смачныя літары» (1978), зборнік апавяданняў «Дзесяць дзён у Барку» (1984). Шмат з іх можна ўбачыць на выстаўцы з подпісамі пісьменніцы сябрам.

Еўдакія Якаўлеўна з пакалення «шасцідзясятнікаў» і ў гэтым мужчынскім атчэнні з выбітных паэтэс, бадай, яна адна. Як расказала на адкрыцці выстаўкі старшы навуковы супрацоўнік музея Ірына Князева, усе маладыя паэты таго часу гарнуліся да «ўшацкай мадонны» і хацелі з ёй сябраваць. Еўдакія Лось жыла ў Мінску на вуліцы Чарнышэўскага, яе невялікая кватэрка служыла прытулкам для пісьменнікаў. У экспазіцыі можна ўбачыць фотаздымкі таго часу, дзе разам з Еўдакіяй Лось стаяць беларускія пісьменніцы-паэтэсы-«сямідзясятніцы» — Яўгенія Янішчыц, Раіса Баравікова, Галіна Каржанеўская. Сябрала Еўдакія Якаўлеўна і з такімі знакамітымі творцамі, як Іван Шамякін, Васіль Вітка, Уладзімір Дубоўка. З апошнім шмат ліставалася, на святы адно аднаму дасылалі паштоўкі, якія таксама можна ўбачыць на выстаўцы. Перапісвалася яна з многімі маладымі пісьменнікамі, якія бачылі ў ёй не толькі добрую сяброўку, але і своеасаблівую «літаратурную маці». Напрыклад, Васіль Быкаў, нягледзячы на тое, што старэйшы за Еўдакію Якаўлеўну на 5 гадоў, заўсёды раіўся з ёй наконт сваіх твораў і скардзіўся на выдавецкія пакуты. Гарэзлівая і вясёлая па характары, пісьменніца натыхала іншых мастакоў тварыць. Прадстаўлены шаржы, прысвечаныя Еўдакіі Якаўлеўне, створаныя ў розныя часы. Усе яны адлюстроўваюць яркую натуру паэтэсы, яе любоў да жыцця і творчасці.

Вершы Еўдакіі Лось пяшчотныя, прасякнутыя любоўю да радзімы, сяброў, сям'і. «Галоўнае ў любові — любоў, галоўнае ў жыцці — жыццё», — пісала паэтэса. Адною з мэт экспазіцыі з'яўляецца прыцягненне ўвагі моладзі і сталага пакалення да выдатнай беларускай пісьменніцы, публіцысткі, маці і грамадскага дзеяча, якая пражыла толькі 48 гадоў, але пакінула багатую літаратурную спадчыну.

Лізавета КРУПЯНЬКОВА,
фота аўтара

Фрагмент экспазіцыі.

Сэрца Купалавага дома

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася імпрэза «Гаспадыня Купалавага Дома», прысвечаная жонцы паэта Уладзіславе Францаўне Луцэвіч. Мерапрыемства прайшло ў межах культурна-асветніцкага праекта «Музыка ў музеі», прымеркаванага да 80-годдзя музея.

Уладка, Купаліха, цётка Уладзя, Уладзіслава Францаўна — шмат імён мела гаспадыня Купалавага дома. Як першы дырэктар музея паклала пачатак ушанаванню памяці паэта. Дзякуючы ёй установа святкуе сваё 80-годдзе. Уладзіслава Францаўна шмат працавала ў архівах, выдавецтвах, ладзіла ўрачыстыя вечары і арганізоўвала беларускія чытанні, супрацоўнічала з замежнымі пісьменнікамі, каб захаваць памяць пра Янку Купалу не толькі на радзіме, але і за мяжой. «У гісторыі бацькаўшчыны яна была не толькі як папличніца, жонка першага народнага паэта Беларусі, а таксама як грамадскі дзеяч, аддала ўсю сябе сваёй краіне», — адзначыла дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Ганна Галінская.

Па адукацыі Уладзіслава Францаўна педагог, працавала настаўніцай і выхавальцай у дзіцячых прытулках. Сваіх дзяцей не было, але многія выхаванцы лічылі яе маці. Цётка Уладзя падтрымлівала маладых аўтараў, натхняла іх пісаць п'есы, якія сама ставіла. Усё сваё добрае сэрца яна аддавала чужым людзям. Памерла 25 лютага 1960 года, але і дагэтуль яе жыццёвы шлях і светлы вобраз натхняе пісьменнікаў. Паэт, празаік, перакладчык Віктар Шніп прысвяціў гаспадыні Купалавага дома баладу, якую на мерапрыемстве прачытала пісьменніца Людміла Рублеўская.

...Без любові шчырай Беларусь не будзе
Вольнаю краінай, як хацеў Купала,
Пра якую разам думалі нямала...
У музеі светла, як у роднай хаце.
І цябе ўсе называюць цётка Уладзя.

Людміла Рублеўская шмат працавала з дакументамі, якія датычыліся Уладзіславы Францаўны. Пісьменніца звярнула ўвагу на артыкул «Пяць абліччаў Уладкі», які напісала сама жонка паэта. Станкевічанка — маладая дзяўчына, з гарачым сэрцам, якая працуе на беларушчыну; Уладка — муза, у якую закахаўся Янка Купала; Купаліха — жонка знакамітага беларускага паэта; цётка Уладзя, якая сапраўды была падтрымкай для маладых творцаў; Улада — грамадскі дзеяч, займалася ўшанаваннем памяці народнага паэта Беларусі.

Спецыяльна да мерапрыемства была падрыхтавана выстаўка з калекцыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, прысвечаная Уладзіславе Луцэвіч. У экспазіцыі прадстаўлены дакументы, якія распавядаюць пра першыя крокі жонкі паэта да стварэння музея. Сярод прадметаў — творы вядомага беларускага скульптара Льва Гумілеўскага, аднаго з аўтараў помніка Янку Купалу. Работа майстра прысвечана Уладзіславе Францаўне і названа «Апошняя развітання». На прадстаўленых фотаздымках можна ўбачыць Янку Купалу з яго маладой жонкай адразу пасля вянчання, Уладзіславу Францаўну ў Смаленску і за дырэктарскім сталом.

Канцэртную частку мерапрыемства падрыхтавалі выкладчыкі і студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. У праграме — творы беларускіх і замежных кампазітараў.

Лізавета КРУПЯНЬКОВА

Духоўнае па-беларуску

Выстаўка перакладаў Бібліі і духоўнай літаратуры на беларускую мову «На пачатку было Слова...» прайшла ў Жлобінскім гісторыка-краязнаўчым музеі.

У экспазіцыі — кнігі з прыватнай калекцыі супрацоўніка музея Уладзіміра Мальца. Ён лічыць, што без Кнігі Старога і Новага Запаветаў, літургічных і багаслоўскіх тэкстаў, катэхізісаў, малітоўнікаў і іншай рэлігійнай літаратуры на роднай мове не можа быць сапраўднага духоўнага адраджэння нашага народа:

— Нам, беларусам, у гэтай справе прыклад паказаў яшчэ ў пачатку XVI стагоддзя асветнік Францыск Скарына. Яго перакладчыцкую справу ў XX—XXI стагоддзях працягнулі Васіль Сёмуха, протаіерэй Сергій Гардун, ксяндзы Уладзіслаў Чарняўскі і Уладзіслаў Завальнюк, грэка-каталіцкі святар Аляксандр Надсан, іншыя рупліўцы роднага слова.

У калекцыю Уладзіміра Мальца ўваходзяць Кнігі Святога Пісання і духоўная літаратура, выдадзеныя праваслаўнымі, каталікамі і пратэстантамі. У тым ліку — «Новы Запавет Госпада Нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Марка», «Новы Запавет Госпада Нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Лукі», «Новы Запавет Госпада Нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Іаана» на чатырох мовах: грэчаскай, царкоўна-славянскай, рускай і беларускай. Яны ўбачылі свет у Мінску ў 1999, 2003 і 2005 гадах адпаведна. Пераклад на беларускую мову належыць Біблійнай камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы.

Мікалай ШУКАНАЎ,
фота аўтара

Кветкавы настрой

«Як чорны хлеб, // Свой чорны дзень цані, // Бо чорным днём // Святло відаць выяўней», — пісаў Рыгор Барадулін, і менавіта падобныя думкі можна адшукаць у безлічых сціплых і небагатых на фарбы беларускіх пейзажаў і нацюрмортаў. Жыццесцвярджальныя і сучасныя, напоўненыя дзіўнай энергіяй, прыхаванай праманістасцю, яны нават у самыя змрочныя часіны здольны падарыць надзею.

Актуальнае мастацтва імкнецца выцесніць усё падобнае — мастакоў папракаюць у адсутнасці ў іх творах катэгарычнасці і відавочнай праблематыкі, пазбяганні ўсялякіх канцэпцый, прыпадабненні жыццю, нежаданні змяняць свет у рэшце рэшт... Аднак карціны ў традыцыйных жанрах дакладна нельга і немагчыма скінуць з умоўнага месца на п'едэстале. Уражае іх здольнасць уздзейнічаць на гледача, весці з ім гутарку на адной мове, дарэчы, не на такой ужо зразумелай, як можа здацца на першы погляд. І за шчырую размову глядач заўсёды будзе ўдзячны.

Традыцыйная выстаўка-віншаванне «Палітра вясны», прымеркаваная да 8 Сакавіка, працуе ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Немудрагелістыя нацюрморты і партрэты, знаёмыя кветкавыя кампазіцыі і вясновыя абстрактныя прадставілі больш за 45 сучасных аўтараў. Гэта члены Беларускага саюза мастакоў, Еўразійскай мастацкай садружнасці, арт-студыі «Акваріум». Ubачыць работы сталых і юных жывапісцаў, графікаў, акварэлістаў можна да 7 красавіка.

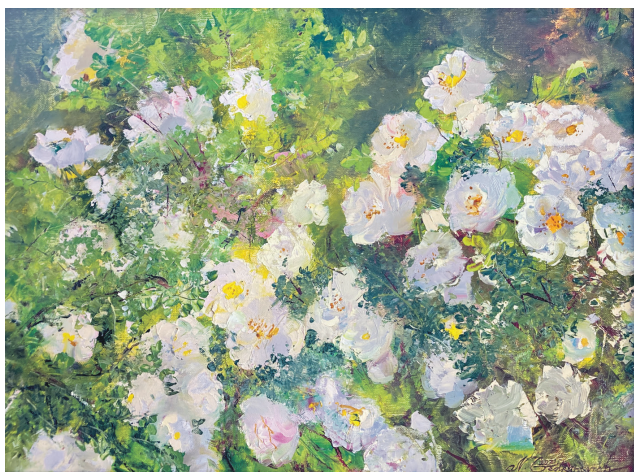

Кацярына Вішнеўская «Хутка вясна», 2011 г.

Вікторыя Валука «Кветкавая рапсодыя», 2023 г.

Тэма вясны вельмі папулярная ў беларускім мастацтве. Безумоўна, многае ў ім было створана, каб сунцаць і натхняць, а калі гэта рабіць, як не вясной? Што найлепшым чынам дапаможа паказаць ціхамірнасць жыцця, радасць і спакой чалавечага дня, як не пейзаж з ціхай рачулкай ці нацюрморт з пышным букетам бэзу на акне? Штогадовая выстаўка «Палітра вясны» прызначана для таго, каб нагадаць пра светлае, цёплае, шчырае.

Наталля Гедрановіч «Белая ружа», 2021 г.

Сярод аўтараў, якія паўдзельнічалі ў праекце, — Лізавета Пастушэнка, Ганна Алёшына, Наталля Шапавалава, Таццяна Матусевіч, Наталля Наўроцкая, Вольга Кароль-Закрэўская, Валянціна Іванькова, Ірына Данскова, Таццяна Царова, Ніка Віткоўская, Вікторыя Валука, Наталля Паплаўская... Погляд мужчын прайшоў страваны работамі Уладзіміра Даўгялы, Віктара Данілава, Зміцера Мшара, Андрэя Савіча, Юрыя Лешыка, Георгія Міхейчыка і Сяргея Цігарова.

Большасць работ «Палітры вясны» — нацюрморты і кветкавыя кампазіцыі, збольшага простыя і лаканічныя. Напрыклад, Таццяна Матусевіч намалявала «Фіялкавую палянцу» (2023), Таццяна Царова

адлюстравала «Ружы на акне» (2002), а Валянціна Ранцэвіч прапанавала кампазіцыю «Квітнеюць півоні» (2023). Сярод твораў, якія вызначаюцца цікавым бачаннем вясны, — «Бэзавы настрой» (2003) Уладзіміра Даўгялы, «Дыханне вясны» (2024) Наталлі Ліньковай, «Белая ружа» (2021) Наталлі Гедрановіч, «Хутка вясна» (2011) Кацярыны Вішнеўскай, «Кветкі палявыя» (2002) Кацярыны Паплаўскай. Гэтыя і многія іншыя — узорныя не толькі для тэматычнай выстаўкі, але і для жанру

Віктар Данілаў «Ах, гэты белы бэз!», 2020 г.

Некаторыя творы, асабліва ў параўнанні, выглядаюць даволі слабымі. Справа не ў кампазіцыі ці сюжэце (або яго адсутнасці). Як правіла, з дапамогай таго ж нацюрморта мастакі прагнуць прадэманстраваць каларыстычныя магчымасці, тонавую сугучнасць колераў, пераходы адценняў, гульню святла і гэтак далей. Некаторыя ж аўтары, чые творы прадстаўлены на выстаўцы, не шукаюць цікавыя рашэнні, не імкнуцца да нетыповых спалучэнняў ці арыгінальных вобразаў. Так, губляюцца на фоне іншых работ Аляксандры Пармон («Каля возера», 2018), Сафіі Піскун («Букет», 2022), Юліі Навейкі («Ператварэнне», 2017), Ганны Алёшынай («Абуджэнне», 2023).

Выстаўцы па-сапраўднаму не хапіла абстрактных і пейзажаў, а яшчэ сюжэтных работ. Пацешыў «Ідэальны горад» (2022) Лізаветы Пастушэнкі, зачаравала «Саната ў зялёным» (2023) Марыны Эрэнбург, парадаваў зваротам да беларускай культуры «Наш сад» (2000) Наталлі Паплаўскай, яркімі фарбамі прыцягнула палатно «Птушкі вяртаюцца» (2021) Наталлі Лебедзевай... Гэта амаль усе адыходжанні ад тэмы кветак, што пануе ў «Палітры вясны». Усё ж хочацца большай разнастайнасці.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Шукае ён у краіне далёкай...

У пачатку сакавіка ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрыўся праект мастацкай фатаграфіі «Рыс і вобразы В'етнама». Серыю тэматычных работ прадставіў член Беларускага грамадскага аб'яднання фатографіі і Саюза фотамастакоў Расіі Сяргей Міхалюк. Выстаўка стала вынікам падарожжаў аўтара ў самабытную азіяцкую краіну. У фотаэкспедыцыях па паўночным В'етнаме Сяргей Міхалюк пазнаёміўся з ладам жыцця і традыцыямі жыхароў вёсак і вярнуўся з падарожжа са здымкамі, вартымі ўвагі гледача.

Сяргей Міхалюк нарадзіўся ў Мінску ў 1970 годзе. З дзяцінства цікавіўся актыўнымі відамі спорту і шахматамі. У юнацтве пачаў займацца сучаснымі танцамі. Спачатку быў артыстам тэатра спорту і песні «Дэльта-шоу»,

а ў 1998 годзе заснаваў тэатр сучаснага танца «Магія», дзе ў якасці кіраўніка, харэографа і танцора працаваў у розных краінах свету. У творчай скарбонцы — 400 пастановак.

Здымае фатограф усё тое, што ўражае і натхняе; стараецца не капіраваць наваколле, а выказаць уласныя пачуцці і стварыць мастацкі вобраз. У экспазіцыі прадстаўлена 55 работ, якія прайшлі аўтарскі адбор і найбольш поўна і дакладна адлюстроўваюць далёкую краіну — праз гармонію ліній і форм, маштабнасць і дэталізацыю... Мэтай фотамастака было выявіць пачуцці і эмоцыі людзей і, галоўнае, першародную прыроду і прыгажосць жыцця.

Галоўная тэма фотапраекта — культура вырошчвання рысу. Вядома, В'етнам уваходзіць у пяцёрку найбуйнейшых яго экспартёраў. Сяргей Міхалюк фіксаваў і захоўваў на здымках усе этапы апрацоўкі гэтай

збожжавай культуры. Тыя, хто цікавіцца побытам і культурай гэтага народа, ведаюць, што менавіта рыс аб'ядноўвае людзей, вызначае іх побыт і культуру.

— Працуючы над выстаўкай Сяргея Міхалюка, я зразумела, што аўтар цалкам захоплены гэтай краінай. Ён можа гадзінамі раскажыць пра В'етнам —

з захапленнем і хваляваннем. І гэта варта павагі, — адзначае куратар праекта Алена Данброва. — У яго каласальны архіў. На выстаўцы прадстаўлена толькі адна пятая частка з усяго назапашанага. Мяркую, фатографу варта задумацца над аўтарскім альбомам. Не хацелася б пафасных слоў, але мне

здаецца, што па прафесіяналізме яго работы параўнальны з творами вядомага фатографа Себаст'яна Салгаду.

Апроч аднаго надзвычай яркага здымка, усе работы на выстаўцы «Рыс і вобразы В'етнама» чорна-белыя. Такое рашэнне, вядома, невыпадковае. Нягледзячы на тое, што краіна надзвычай яркая, аўтар лічыць: жыццё і пачуцці в'етнамцаў махромныя здымкі перадаюць значна лепш, чым каляровыя.

— Вельмі цаню жыццё за магчымасць рабіць тое, што люблю. Цаню людзей, якія побач. Буду працягваць працу — маюцца ідэі і практы, якія патрабуюць часу і сіл. Серыя пра В'етнам была не першай, да таго ж, на мой погляд, у мяне ёсць болей моцныя работы, — заўважае Сяргей Міхалюк.

Пазнаёміцца з выстаўкай у галерэі Савіцкага можна да 31 сакавіка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Лінія жыцця: незабітая, незабытая

Праект, пра які гавораць, які паказваюць, бо запатрабаваны, асабліва сёлета, калі Беларусь адзначае 80 гадоў вызвалення ад фашысцкіх акупантаў. «Лінія памяці. Код вайны» быў створаны летась у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў як асветны спектакль сіламі моладзі і з разлікам на моладзь. Яна пра тую падзею ведае са школьных падручнікаў, наведвання музеяў (у кожным раёне была свая вайна, пра якую сведчаць мясцовыя экспазіцыі, а яшчэ і галоўны музей краіны, дзе найбольш падрабязна распавядаюць пра Вялікую Айчынную), а некаторым можа пашчасціла пачуць успаміны ўдзельнікаў і сведкаў тых падзей. І вось яшчэ адзін сродак атрымаць веды, падмацаваныя эмоцыямі, — музычны-танцавальна-паэтычна-драматычны. Ужо ацэнены на высокім дзяржаўным узроўні і рэкамендаваны для больш актыўнага паказу. Хоць гэта і няпроста, бо праект маштабны па колькасці ўдзельнікаў: аб'яднаў розных асоб, выкладчыкаў і студэнтаў, розныя дзіцячыя калектывы, прычым не толькі са сталіцы...

Спектакль за 45 хвілін (фактычна як школьны урок) даносіць факты, што былі вядомыя і адкрыліся не так даўно, пра тую часы, жыццё беларусаў у акупацыі. Некалькі блокаў складаюць дзею, заснаваны на рэальных гісторыях рэальных людзей. Расказваюцца яны без лішніх слоў, але вельмі эмацыянальна.

Стваральнікі зыходзілі з пытання: што мы ведаем пра вайну? Гэта боль і жах, пакуты і катаванні, што вынеслі нашы землякі, галечка і сіроцтва, смерць... І жаданне выжыць, уласцівае чалавеку — маленькаму і даросламу, — дзе б і ў якіх умовах ён ні апынуўся. Каб гісторыя зрабіла найбольшае ўражанне, яе трэба расказаць праз герояў, праз асоб. Тры дзяўчынкі, тры сястрычкі сталі галоўнымі гераінямі дзеі: іх вачыма мы бачым, іх пачуццямі пераносім на сябе, іх жаданні адчуваем надзвычай востра. І самае галоўнае з гэтых жаданняў — пра жыццё.

Прага да жыцця не пакідала нават у самых нечалавечых умовах, нават у канцлагеры, куды маглі трапіць як дарослыя, так і дзеці. Прынамсі, мы даведваемся пра ўвесь Чырвоны Бераг, дзе ў гады вайны знаходзіўся адзін з найбуйнейшых

на тэрыторыі Беларусі дзіцячый канцлагер, дзе ў малых бралі кроў для нямецкіх салдат і афіцэраў. Яшчэ адзін сведка, які здолеў выжыць у канцлагерах, — мастак Міхаіл Савіцкі. Яго серыя «Лічбы на сэрцы» — гэта не толькі асабісты боль аўтара, але і крык пра тое, што не павінны перажываць людзі. Гэта такама і пра тое, што «ніколі больш»... Але ў Беларусі ў гэтым, здаецца, нікога не трэба пераконваць. Але нагадваць, рэтрансліраваць у сучаснай форме тым, хто падрастае цяпер, у краіне будучы, напэўна, доўга. І ў рознай форме.

Гэты спектакль, у якім спалучыліся словы, спевы, пластыка, танец, набыў публіцыстычнае гучанне. Усе выяўленыя сродкі (і тэхнічныя таксама) выкарыстаны дзеля таго, каб нагадаць гісторыю падзей з 1941 да 1945 года. Ды не толькі нагадаць, але стварыць эмацыянальны выбух. Публіцыстычная частка даносіцца голасам актрысы Веры Паляковай, з рэальнымі гісторыямі, фотаздымкамі і лічбамі, па якіх можна ўявіць глыбіню і маштаб трагедыі, у выніку якой адбывалася расчлававанне адных, а іншых імкнуліся ператварыць з асоб у рэчы, што маркіраваліся лічбай: чаравік 3209, вязень 32 815...

Усе страты за гады вайны — ваенных, партызан і падпольшчыкаў, мірных жыхароў — палічыць немагчыма. Дакладна зразумела: Беларусь страціла ў тую вайну шмат: «кожны трэці» — гучыць у спектаклі.

Маладыя артысты-ўдзельнікі выкладваюцца па максімуме, усведамляючы выключнасць тэмы. Колькасць людзей на сцэне, якія змяняюць адзін аднаго, таксама дадае эмоцый: спектакль вельмі маштабны. Але кожны асобны фрагмент (ці песня) можа жыць сваім жыццём (так і было перш, чым іх вырашылі аб'яднаць). Усё робяць і ствараюць маладыя людзі. Асноўныя сілы — студэнтаў кафедры харэаграфіі ўніверсітэта культуры (па спецыяльнасці «Эстрадны і сучасны танец»). Але ў праекце задзейнічаны юныя чытальнікі, пераможцы конкурсу «Жывая класіка»

мінулых гадоў. Далучыліся і дзіцячыя харэаграфічныя калектывы: узорны ансамбль танца «Натхненне», танцавальны праект «RDC» са сталіцы і «Stay Dance project» з Рагачова. У спектаклі гучыць сучасная музыка — ад Дзмітрыя Парфёнава, Travis Lake, Iday.

Усё аб'яднала ідэя і асоба, якая здолела яе асэнсаваць і натхніць іншых на ўвасабленне. Праект «Лінія памяці. Код вайны» быў здзейснены паводле задумы Вольгі Наўроцкай, старшага выкладчыка кафедры харэаграфіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Яна ж стала аўтарам і галоўным балетмайстарам спектакля (пры тым, што асобныя харэаграфічныя фрагменты створаны Ірынай Капустай, Стасам Грэчкам, Ганнай Лепо, Юліяй Ролевай, Дзмітрыем Бяззубенкам). Была задзейнічана немаленькая рэжысёрска-пастанавачная група ў складзе Агаты Мацко, Яны Калачынскай, Валерыя Салаўёва, Іны Лазаравай, Віктара Салаўя, Яўгена Камароўскага, Віктара Крылова, Аляксандра Барскага. Здзейсніць няпросты праект дапамог грант Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у навуцы, адукацыі, ахове здароўя і культуры — надта значная тэма. Галоўнае, што мелі на мэце стваральнікі, — кожнаму новаму пакаленню беларусаў прывіць разуменне пра недапушчальнасць любой вайны, пра немагчымасць гвалту, пра тое, што ніхто не мае права адымачь чалавечы жыццё.

Праект «Лінія памяці. Код вайны» паказваюць на сцэне спартыўна-культурнага цэнтра Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў кожны месяц па некалькі разоў для маладых наведвальнікаў з розных рэгіёнаў.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота даслана аўтарам

Класіка для пошуку новых форм, альбо Чатыры сакавіцкія сустрэчы з тэатрам Барыса Эйфмана

Кожны раз гэта падзея для аматараў балета ў Беларусі. Пры тым, што Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны акадэмічны тэатр балета Барыса Эйфмана не абмянае Мінск гастролімі. І кожны раз гэта знаёмства са спектаклямі, якія распавядаюць цікавую і глыбокую гісторыю праз адметную харэаграфію — майстар мае ўласны почырк, праз які яго тэатр балета атрымаў сусветную славу. І кожны раз Мінск мае магчымасць адкрыць нешта новае ў балете дзякуючы харэаграфіі Эйфмана. Мінулая сустрэча была ў 2022 годзе — тады ў Мінску паказалі сучасны балет «Эфект Пігмаліёна». А яшчэ раней у папярэднія прыезды на сцэне Вялікага тэатра Беларусі артысты з Санкт-Пецярбурга паказвалі балеты «Радэн», «Чырвоная Жызэль» і яшчэ адзін вельмі адметны спектакль...

Так, майстар умее здзіўляць. Нават тым, што вельмі часта падмуркам для яго спектакляў становяцца літаратурныя творы. Мінск ужо меў магчымасць паглядзець балет «Кармазавы» паводле рамана Фёдора Дастаеўскага ў 2013 годзе. Публіка была ўражана тым, як грунтоўны і даволі вялікі раман можа быць перакладзены на мову цела, пры гэтым ідэя і глыбіня твора захаваўся і падаваліся вельмі эмацыянальна, выклікаючы моцныя пачуцці. Гэта было інтэлектуальна і эфектна з пункту гледжання вобразнасці. Таму сёлетнія сустрэчы з тэатрам балета Барыса Эйфмана чакаюць з асаблівым настроем: з аднаго боку, гэта яшчэ большае паглыбленне ў харэаграфію (яна бывае рознай), а з другога — магчымасць чарговы раз паглыбіцца ў вядомую літаратуру і пераасэнсаваць яе. Таму што цягам чатырох вечароў на сцэне Вялікага тэатра Беларусі будуць паказаны «Яўгеній Анегін» паводле Аляксандра Пушкіна, створаны ў 2009 годзе, і харэаграфічная інтэрпрэтацыя п'есы Антона Чэхава, што атрымала назву «Чайка. Балетная гісторыя», прэм'ера якой адбылася ў 2022 годзе.

Спачатку будзе менавіта «Чайка...». І гэта цікава, таму што нашы тэатралы даўно маглі пазнаёміцца з пластычным увасабленнем гэтага твора, зробленым

беларускімі драматычнымі артыстамі. Той спектакль даўно не ідзе, але цікава паглядзець менавіта балетную інтэрпрэтацыю. Тым больш што харэограф, узяўшы за аснову гісторыю Чэхава і яго герояў, пастараўся іх жыццё перавесці ў свет балета. Такім чынам, 28 і 29 сакавіка на сцэне Вялікага тэатра Беларусі пакажуць спектакль «Чайка. Балетная гісторыя».

Дзеянне ў ім адбываецца ў рэпетыцыйнай зале, дзе Трэплеў эксперыментуе з новымі танцавальнымі формамі. У той час як Трыгорын ставіць «Лебядзінае возера». Тут прымадонна Аркадзіна і маладая артыстка Зарэчная ўступаюць у саперніцтва... Карацей, тэатр з усімі яго дзівацтвамі і неадназначнасцямі. Каб распавесці свой варыянт «Чайкі», Барыс Эйфман стварыў балет у дзвюх дзеях і абраў для яго музыку Сяргея Рахманінава і Аляксандра Сіткавецкага, вядомага рок-музыканта, стваральніка гуртоў «Аўтограф» і «Вісакоснае лета».

Між іншым, Сіткавецкі як кампазітар быў датычны і да стварэння балета «Яўгеній Анегін», праўда,

«Чайка. Балетная гісторыя».

«Яўгеній Анегін».

тут яшчэ гучыць музыка Пятра Чайкоўскага. Дзіўнае спалучэнне класікі з сучаснасцю, ці не так? Але музычная тканіна балета ўзнікла паводле задумы харэографа, які асучасніў герояў рамана Пушкіна, каб яны былі больш блізкія глядачам, а матывы іх учынкаў было прасцей зразумець. І задумацца пра тое, што ў творы — на стагоддзі. Толькі «раман у вершах» увадзены ў балет, і гэта пошук, варты асаблівай увагі, бо як гэта наогул магчыма — танцаваць Пушкіна? Як літаратурная класіка можа ператварыцца ў сучасны балет? І як праз харэаграфію перадаць філасофію, закладзеную ў «энцыклапедыі рускага жыцця»? 30 і 31 сакавіка аматары творчых эксперыментаў ацэняць гэты балет у дзвюх дзеях.

Але сустрэча з тэатрам балета Барыса Эйфмана — гэта яшчэ магчымасць далучыцца да харэаграфіі як да высокага мастацтва, здольнага ўзняць складаныя для грамадства пытанні, што правакуе глядача на тое, каб шукаць адказы, зазірнуўшы ва ўласную душу, і працаваць над ёй.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота дасланы Вялікім тэатрам Беларусі

Дзень вялікага майстра

Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь далучыўся да Міжнароднага фестывалю «Дзень Рымскага-Корсакава», які прымеркаваны да 180-годдзя кампазітара. У межах свята былі прадстаўлены опера «Царская нявеста» і балет «Шахеразада», а 17 сакавіка ў Камернай зале імя Л. П. Александроўскай адбыўся паказ оперы «Моцарт і Сальеры».

Мікалай Рымскі-Корсакаў нарадзіўся 18 сакавіка 1844 года. У 6 гадоў ён навучыўся іграць на фартэпіяна, а ў 11 ужо напісаў свае першыя творы. Аднак будучы кампазітар не марыў стаць музыкантам. Рымскі-Корсакаў скончыў Марскі кадэцкі корпус у Пецярбургу, а з 1862 да 1865 года быў у кругасветным падарожжы, удзельнічаў у экспедыцыі да берагоў Паўночнай Амерыкі. Пасля вандроўкі кампазітар вырашыў працягваць заняткі музыкай. У творчасці ён часта звяртаўся да фальклору і нацыянальных матываў.

Міжнародны фестываль «Дзень Рымскага-Корсакава», які праходзіць кожны год, гэтым разам мае асаблівы сэнс. Свята прымеркавана да 180-годдзя знакамітага кампазітара. Упершыню фестываль прайшоў у 2019 годзе, калі аб'ядналіся творчыя прасторы Санкт-Пецярбурга, гарадоў Ленінградскай і Пскоўскай абласцей — Ціхвіна, Вяшачы, Любенска, дзе знаходзяцца мемарыяльныя музеі М. А. Рымскага-Корсакава. Ініцыятыву падтрымліваюць найбуйнейшыя оперныя тэатры, філармоніі, установы адукацыі па ўсёй Расіі. Шмат мерапрыемстваў прайшло ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, Варонежы, Екацярынбургу, Іашкар-Але, Магнітагорску, Ніжнім Ноўгарадзе, Уладзівастоку і іншых гарадах федэрацыі.

У гэтым годзе да святкавання дня нараджэння выдатнага кампазітара далучыўся Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь. 16 сакавіка паказалі оперу «Царская нявеста», прэм'ера якой адбылася 22 кастрычніка 1898 года. Твор быў напісаны на аснове аднайменнай драмы Л. Мея, якая расказвае пра эпізод часоў праўлення Івана Грознага. Цар жахаець ажаніцца трэці раз і загадаў склікаць самых прыгожых дзяўчат, сярод якіх ён адшукае сабе нявесту. З дзвюх тысяч

«Царская нявеста».

патэнцыяльных нявест засталася 12, у склад якіх увайшла і Марфа Сабакіна. Але Мікалай Рымскі-Корсакаў пабудоваў сюжэт не вакол цара і яго загадаў, а вакол цікавай гісторыі трагічнага любоўнага трохвугольніка, а магчыма, і чатырох... Баярын Грыгорый Гразной (Уладзімір Громаў) моцна закахаўся ў Марфу (ролю выконвае Алена Золава), але яна ўжо абяцала іншаму — Івану Лыкаву (Аляксандр Гелах). Ён хоча зрабіць любоўнае зельле, каб Марфа адказала яму ўзаемнасцю. Яго размову з лекарам падслухала палюбоўніца Грыгорыя Любаша (іграе Аксана Волкава). Яна вырашыла адпомсціць разлучніцы і атруціць яе. А ў гэты час Марфа і Іван Лыкаў рыхтуюцца спраўляць выселле. Маладыя шчаслівыя і не здагадваюцца, што вакол іх плятуць інтрыгі. У гісторыю ўмешваецца цар Іван Грозны і яго жаданне выбраць сабе нявесту. Гэты факт аб'ядноўвае сапернікаў Грыгорыя Гразнога і Івана Лыкава. Яны абодва перажываюць за лёс каханай і гатовы памерці дзеля яе. Падчас выселля здараецца страшнае — цар выбірае ў жонкі Марфу Сабакіну. Аднак Марфа так і не выйшла замуж, яна памерла. Яе загубіла каханне — уласнае, Грыгорыя Гразнова, цара Івана Грознага.

Прэм'ера балета «Шахеразада» адбылася 4 чэрвеня 1910 года. Мікалай Рымскі-Корсакаў стварыў яго па матывах казкі «Пра цара Шахрыяра і яго брата».

На беларускай сцэне балет упершыню быў пастаўлены народным артыстам Расіі Андрысам Ліпам у 2011 годзе. Паводле слоў харэографа, за стагоддзе «Шахеразада» не змянілася. Сённяшнія глядачы бачаць гэты балет практычна ў першародным выглядзе. Харэаграфія Міхаіла Фокіна захавана. У галоўнай ролі — маладая артыстка Лізавета Мусорына. Ролю Шахрыяра выконвае Антон Краўчанка, а яго брата Шахземана — Міхаіл Баразноў.

Адбыўся і паказ аднаактовай оперы «Моцарт і Сальеры», пастаўленай у 2022 годзе для камернай сцэны. Твор мае падзаглавак «Драматычныя сцэны А. Пушкіна». Гісторыя — спроба знайсці адказ на важнае пытанне: ці можа геній быць ліхадзеям? Сальеры, сябр і «калега» Моцарта, зайздросціць яго таленту і вырашае атруціць яго. Вялікі кампазітар памірае, але забойцу не стала лягчэй. Ролі выконваюць Віктар Мендзелеў (Моцарт) і Алег Мельнікаў (Сальеры).

«Шахеразада».

Дзякуючы творчасці Мікалая Рымскага-Корсакава сфарміраваліся прынцыпы новага музычнага тэатра. Яго дзейнасць паўплывала на мноства таленавітых людзей і паспрыяла развіццю расійскай нацыянальнай культуры.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА
Фота з сайта bolshoibelarus.by

Любоў ёсць жыццё

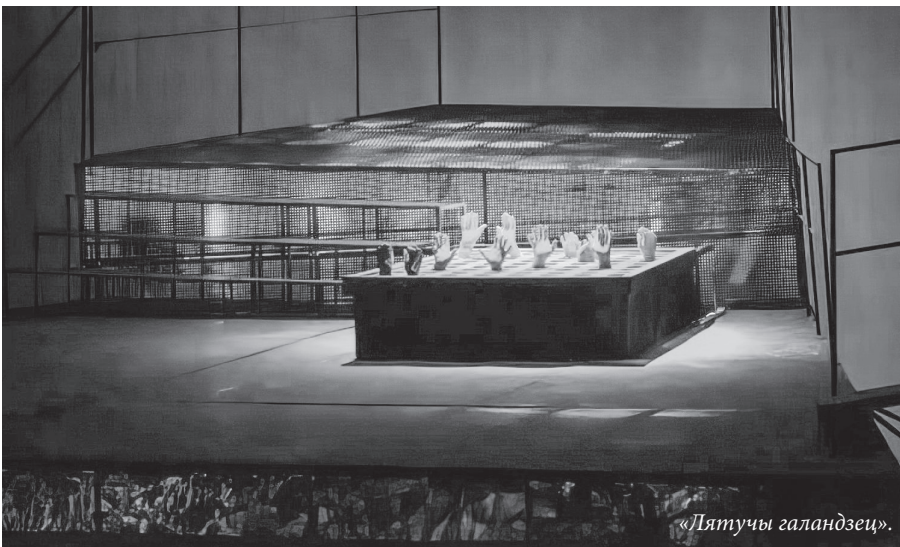
14 сакавіка ў Камернай зале Вялікага тэатра перад паказам спектакля прайшла лекцыя, прысвечаная оперы «Лятучы галандзец» і яе геніяльнаму аўтару Рыхарду Вагнеру.

Фактамі пра вядомага кампазітара падзялілася галоўны рэдактар расійскага выдавецтва «Молодая гвардия», пісьменніца і музыказнаўца Марыя Залеская. У янацтве яна марыла стаць спявачкай, таму паступіла ў Дзяржаўны музычна-педагагічны інстытут імя М. М. Іпалітава-Іванава па спецыяльнасці «Акадэмічныя спевы». Падчас навучання Марыя Залеская зацікавілася жыццём і творчасцю Рыхарда Вагнера. Больш чым 15 гадоў спатрэбілася музыказнаўцу для напісання біяграфіі знакамітага кампазітара. Кніга, якая стала часткай вялікай серыі «Жизнь замечательных людей», выклікала зацікаўленасць як у Расіі, так і на радзіме Рыхарда Вагнера — Германіі, дзе яе прызналі найлепшай замежнай біяграфіяй музыканта.

Вільгельм Рыхард Вагнер (1813—1883) — адна з самых супярэчлівых фігур музычнага свету XIX—XXI стагоддзяў. Міфы, якімі і дагэтуль акутана імя кампазітара, не дазваляюць успрымаць асобу генія адназначна. Доўгі час Вагнера спрабавалі прэзентаваць як ідэолага Трэцяга рэйха. «У спіс бясконцых нацысцкіх злачынстваў я ўнесла б яшчэ адно — паклёп на імя кампазітара, які прывёў да таго, што і цяпер, напрыклад, у Ізраілі яго музыка негалосна забаронена», — расказвае на лекцыі Марыя Залеская. Але калі разглядаць усё жыццё, усю творчую рэвалюцыю Рыхарда Вагнера, пачынаючы з яго ранніх твораў, можна ўбачыць філасофскія пастулаты кампазітара, якія лагічна злучыць у адно паняцце — любоў. Як адзначае музыказнаўца, Вагнер сваёй творчасцю адлюстравваў тое, што напісана ў Бібліі: Бог ёсць любоў. Гэта і стала жыццёвым крэда мастака. Марыя Залеская

падкрэсліла, што чалавек з такой філасофіяй не можа быць натхняльнікам чалавеканенавісцікай ідэалогіі Трэцяга рэйха. Але такі парадокс адбыўся, і ён патрабуе стараннага даследавання.

«Любоў, якая перамагае смерць» — адзіная мараль усіх твораў Рыхарда Вагнера. Опера «Тангейзер», створаная ў 1842 годзе, мае ў аснове сюжэт старадаўняй легенды, якая была зменена аўтарам для лепшага адлюстравання ідэі ахвярнага кахання. Паводле Вагнера, за Тангейзера ўзносіць малітвы светлая душа Лізаветы, ён ратуецца, а дзяўчына дзеля кахання ахвяруе сабой. У старой гісторыі Тангейзер застаецца праклятым. Але Рыхард Вагнер даруе герою, бо па яго філасофіі каханне перамагае ўсё.

«Лятучы галандзец».

Наступны твор нямецкага кампазітара «Лоэнгryn», прэм'ера якога адбылася 28 жніўня 1850 года ў Веймарскім оперным тэатры, здаецца, не падобны на астатнія работы майстра. Эльза з Лоэнгrynам збіраюцца ажаніцца, але з умовай, што дзяўчына не будзе пытацца пра мінулае рыцара. Спачатку Эльза

старанна трымала слова, аднак злая цётка Артруда прымушае яе задаць цяжкае пытанне. Лоэнгryn сыходзіць, а Эльза памірае ад гора. Узнікае лагічнае пытанне: дзе ж тут ахвяра? «Каханне і вера ў Вагнера — з'явы раўназначныя. Ён разглядае любоў як рэлігійнае паняцце. Эльза абражае каханне недаверам. Вера не патрабуе доказаў», — тлумачыць Марыя Залеская.

У аснову сваёй незакончанай драмы «Ісус з Назарэта» мастак заклаў ідэю, што Ісус прыйшоў у гэты свет, каб выратаваць загубленае чалавецтва, якое страціла ўменне любіць. «Калі вы будзеце жыць па любові, вы ніколі не саграшыце».

Пэўны час кампазітар цікавіўся будызмам, што таксама знайшло месца

сам перажывае трагічную рамантычную гісторыю. Ён закахаўся ў Мацільдэ Везендонк, але яны абое былі ў шлюбе. Закаханыя вырашылі ахвяраваць сваім пачуццём, каб не прыносіць пакуты блізім. Гэтая гісторыя сублімавалася ў Вагнера ў адзін з самых трагічных яго твораў — «Трыстан і Ізольда».

Опера «Лятучы галандзец», якую паказалі пасля лекцыі Марыі Залескай, таксама расказвае пра ахвярнае каханне. Прэм'ера музычнай драмы адбылася 2 студзеня 1843 года. Многія даследчыкі і музыказнаўцы лічаць, што Вагнер пазычыў сюжэт з на вельі Генрыха Гейне «З мемуараў спадара фон Шнабелявопскага». Але, як адзначае Марыя Залеская, у оперы ёсць і аўтабіяграфічныя моманты. У 1839 годзе Рыхард Вагнер адправіўся ў марское падарожжа, дзе трапіў у шторм. Яго карабель ледзь не патануў, што вельмі моцна паўплывала на кампазітара. Падчас вандроўкі ён размаўляў з маракамі, якія і расказалі гісторыю пра Сэнту і Галандца. Вагнер змяніў канцоўку, і Сэнта зняла праклён са свайго каханага, што супярэчыць арыгінальнаму твору. Але музыка зноў трансліруе ідэю ахвярнага кахання, дзе клятва вернасці Сэнты ратуе душу Галандца.

Опера падзелена на тры акты. У першым глядач даведваецца пра трагічны лёс галандца (ролю выконвае Станіслаў Трыфанаў), які ў шторм сустракаецца з Даландам (Васіль Кавальчук), бацькам Сэнты. Ён бачыць у гэтым надзею на сваё выратаванне. Другі акт знаёміць з галоўнай гераіняй — Сэнтай, якую іграе Анастасія Масквіна. Дзяўчына закахалася ў трагічны вобраз знакамітага галандца і марыць вызваліць яго. Яе спрабуе адгаварыць выхавальніца, але ўсё дарэмна. У трэцім акце Сэнта дае клятву вернасці Галандцу. Опера стала адным з пунктаў развіцця тэмы ахвярнага кахання і спачування, дзе выразна адлюстраваны сапраўдныя ідэалы Рыхарда Вагнера.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА
Фота з сайта bolshoibelarus.by

Праз сусветы Мікалая Гоголя

Нядаўна ў Нацыянальнай бібліятэцы адкрылася выстаўка «У пошуках жывой душы», прымеркаваная да 215-годдзя Мікалая Гоголя. У стварэнні экспазіцыі, якая знаходзіцца ў атрыуме 3-га паверха, змаглі падкрэсліваючы: фальклорныя вобразы паданняў, якія ляглі ў аснову сюжэтаў аўтара, жывы рэалізм і гумар тонкага лірыка, знаўцы чалавечых душ, вобраз самога аўтара, містычны і таямнічы, паўстаюць у інтэрпрэтацыі больш як 30 аўтараў. Тут і пейзажы, і партрэты, і розныя абстракцыі, а таксама шрыфтавыя кампазіцыі. Дапоўнена выстаўка кніжнай экспазіцыяй, у якой апроч іншага змешчаны кнігі Мікалая Васільевіча

Экспазіцыя ўвасабляе цытаты з твораў класіка і сюжэты яго літаратурнай спадчыны ў жывапісе, графіцы, каліграфіі і шрыфтавых кампазіцыях. Арганізатары падкрэсліваюць: фальклорныя вобразы паданняў, якія ляглі ў аснову сюжэтаў аўтара, жывы рэалізм і гумар тонкага лірыка, знаўцы чалавечых душ, вобраз самога аўтара, містычны і таямнічы, паўстаюць у інтэрпрэтацыі больш як 30 аўтараў. Тут і пейзажы, і партрэты, і розныя абстракцыі, а таксама шрыфтавыя кампазіцыі. Дапоўнена выстаўка кніжнай экспазіцыяй, у якой апроч іншага змешчаны кнігі Мікалая Васільевіча

Усевалад Свентахоўскі «Вечары на хутары каля Дзіканькі», 2023 г.

Кацярына Коўзусь «Плачка», 2023 г.

Гоголя ў перакладзе на беларускую мову. Сярод рарытэтаў — «Жаніцьба» ў перакладзе Кандрата Крапівы (1937) і «Тарас Бульба» ў перастварэнні Макара Паслядовіча і Алеся Бачылы. На выстаўцы «У пошуках жывой душы» прадстаўлены работы Вітала Чарнабрысава, Ігара Кашкурэвіча, Юрыя Крупянкова, Людмілы Зыгмантовіч, Маргараты Голубевай, Наталлі Наўроцкай, Андрэя Рэвякова, Варвары Храмевай, Лю Хэйцзюнь... Яны і многія часам у звычайнай манеры, часам нечакана, праз вобразы і сімвалы, далёкія ад беларускай культуры, адлюстравалі

класіка рускай літаратуры, герояў яго самых знакамітых твораў. Хтосьці імкнуўся захаваць і перадаць дух часу, пра які пісаў Мікалай Гоголь, некаторыя ж адыходзілі ад канона і даследавалі ўласныя магчымасці ў рабоце над тэмай. Сярод аўтараў, на аснове і творчасці якіх хацелася б засяродзіцца, — Усевалад Свентахоўскі. Мастак, дызайнер, педагог некалькі дзён таму пайшоў з жыцця. Аўтар з цікавым поглядам на мастацтва працяглы час шчыраваў на ніве кніжнай графікі: сярод твораў, якія аздобіў, — «Полацак. 1150» (2013) і «Уладзімір Мулявін. Сэрцам і думамі» (2016). За рабрту над гэтымі выданнямі атрымаў высокія прызы на Нацыянальным конкурсе «Мастацтва кнігі». Вялікію частку сваёй творчасці Усевалад Свентахоўскі прысвяціў каліграфіі. Вось і на выстаўцы «У пошуках жывой душы» прадстаўлены яго шрыфтавыя кампазіцыі «Сарочынскі кірмаш» (2023), «Вечар напярэдадні Івана Купалы», «Вечары на хутары каля Дзіканькі», «Гоголь. Прадмова» ды іншыя адметныя работы, датаваныя 2023 годам. У іх выяўляюцца магчымасці аўтара ператвараць літары алфавіта ў пісьмо, напоўненае дзіўнымі вобразамі. Вонкава простыя і лаканічныя творы сведчаць у тым ліку пра велізарную ўнутраную працу, значныя ўкладзеныя намаганні, а яшчэ пра

Андрэй Сімончык «Майская ноч, альбо Тапельніца», 2022 г.

Ала Кушнер «Заметкі на палях», 2024 г.

грунт, на які абапіраўся творца. Усевалад Свентахоўскі шмат эксперыментаваў, але не адмаўляўся ад традыцыі, быў здольны паяднаць мінулае і сучаснасць. Таксама хацелася б вылучыць работы Віктара Саўчанкі, аб'яднаныя назвай «Гісторыя носа» (2023). Яго чорна-белая графіка — роздум пра сатырычную абсурдыскую аповесць «Нос» — надзвычай выразная і трапная. У той жа час ілюстрацыі адпавядаюць настрою твора, у сусвеце якога холадна і няўтульна. Зусім іншыя адчуванні, хоць такія ж дзіўныя і пранізлівыя, выклікаюць абстракцыі Андрэя Сімончыка, што вылучаюцца яркімі фарбамі, мяккімі пераходамі і запрашэннем у вандроўку ў чароўны свет. Надзвычай удалымі выглядаюць фантазмагарычныя работы Кацярыны Коўзусь «Плачка» і «Дамавік» (абедзве 2023 года): з аднаго боку, у іх мастачка прытрымліваецца матываў прозы Мікалая Гоголя, з іншага — выяўляе смелую і нястрымную аўтарскую фантазію. За дасягненнямі маладой мастачкі вельмі цікава назіраць. Выстаўка «У пошуках жывой душы» будзе працаваць да 9 чэрвеня.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

зваротная сувязь

За дробязямі штодзённымі...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы. У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», у якім аўтар раскажа пра народнага пісьменніка Івана Чыгрынава. У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча — сустрэча з паэтам Рагнедам Малахоўскім. Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — старонкі рамана Фёдара Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

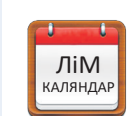

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Максіма Танка. У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў. Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка Кацярыны Хадасевіч-Лісавой (у выкананні Лікі Пташук). Штогэту ў 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх. Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа». У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

- 25 сакавіка** — на адкрыццё Тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі ў СШ № 8 г. Слоніма з удзелам пісьменнікаў сталічнага аддзялення СПБ. Пачатак у 11.00.
- 26 сакавіка** — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 11.00.
- 26 сакавіка** — на свята дзіцячай кнігі ў СШ № 82 (вул. Народная, 27). Пачатак у 14.00.
- 26 сакавіка** — у публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на творчую сустрэчу з паэтам і празаікам Андрэем Душачкіным. Пачатак у 17.30.
- 27 сакавіка** — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5) на ўрок мужнасці, які правядзе публіцыст Аліна Грышкевіч. Пачатак у 15.00.
- 27 сакавіка** — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16) на творчы вечар паэта Уладзіміра Мазго. Пачатак у 17.30.
- 28 сакавіка** — у публічную бібліятэку № 18 (вул. Каліноўскага, 55) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым. Пачатак у 10.30.
- 28 сакавіка** — у публічную бібліятэку № 7 імя Якуба Коласа (вул. Пляханава, 97/4) на творчую сустрэчу паэта Уладзіміра Мазго з юнымі чытачамі. Пачатак у 11.00.

- 28 сакавіка** — у дзіцячую бібліятэку № 10 (пр. Незалежнасці, 123) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым. Пачатак у 12.00.
- 28 сакавіка** — у публічную бібліятэку № 11 (Ташкенцкі праезд 3) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Валянцінай Драбышэўскай. Пачатак у 13.00.
- 28 сакавіка** — у Індустрыяльна-педагагічны каледж (вул. Матусевіча, 24) на літаратурнае мерапрыемства «Адна ў нас калыска — зялёны край, славянская зямля». Госць — Андрэй Скарынін. Пачатак у 14.30.
- 28 сакавіка** — у літаратурны клуб «Шчыраць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на творчую сустрэчу з паэтам Аляксандрам Раткевічам. Пачатак у 16.00.
- 28 сакавіка** — творчую сустрэчу з выхаванцамі НДЦ «Зубраня» правядзе група Саюза пісьменнікаў Беларусі. Пачатак у 14.00.
- 28 сакавіка** — на пасяджэнне Клуба творчых жанчын «Спадарыня» «Паэзіі радок чароўны» ў публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2). Пачатак у 17.00.

13 сакавіка 55-годдзе адзначае Аляксандр Марозаў.
16 сакавіка 70-гадовы юбілей святкуе Алена Харавец.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Воўла Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі:
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк 21.03.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 695

Друк Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва "Беларускі Дом друку"» ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 591
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 1770024 468001 2 40 1 1